

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Petr Šlauf

**ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU
ZPŮSOBENOU LÉKAŘSKÝM ZÁKROKEM A
JEJÍ NÁHRADA**

Diplomová práce

Knihovna UK PF

PF18061

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce: akad. rok 2007/2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem a její náhrada“ vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

.....*Petr Štáfl*.....
Hlivčková 419, PRAHA 8

Obsah:

1.Úvod	5
2.Historický vývoj právní odpovědnosti	7
3.Přehled relevantních právních pramenů upravujících zdravotnické právo.....	10
3.1.Mezinárodní prameny	10
Úmluva o biomedicíně.....	12
3.2.Vnitrostátní prameny.....	15
4.Obecné principy a předpoklady odpovědnosti za škodu.....	18
4.1.Obecně k institutu odpovědnosti	18
4.2.Prevence škod	19
4.3.Funkce odpovědnosti za škodu.....	20
4.4.Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu	20
4.4.1. Protiprávní úkon nebo škodní událost	21
4.4.2. Škoda.....	22
4.4.3. Příčinná souvislost.....	23
4.4.4. Zavinění	24
4.4.5. Zproštění se odpovědnosti	24
5.Subjekty odpovědnostního právního vztahu a jejich vzájemná práva a povinnosti	26
5.1.Fyzická osoba – pacient.....	26
5.2.Lékař	29
6.Odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem a dalšími okolnostmi při výkonu lékařské péče.....	33
6.1.Obecná odpovědnost dle §420 občanského zákoníku	33
6.2.Odpovědnost za škodu dle §421a občanského zákoníku.....	36
6.3.Odpovědnost za škodu dle § 420a občanského zákoníku.....	42
6.4.Nemajetková újma dle § 11 a násl. Občanského zákoníku, vzniká v souvislosti s výkonem lékařské péče	44
7.Náhrada škody způsobené na zdraví pacienta.....	47
7.1.Způsob a rozsah náhrady škody	47

7.1.1.	Způsob náhrady škody	47
7.1.2.	Rozsah náhrady škody a moderační právo soudu dle § 450 občanského zákoníku	48
7.2.	Formy náhrady škody	50
7.2.1.	Náhrada účelných nákladů spojených s léčením	50
7.2.2.	Náhrada za bolest	52
7.2.3.	Náhrada za ztížení společenského uplatnění	53
7.2.4.	Náhrada za ztrátu na výdělku	55
7.2.5.	Náhrada nákladů na výživu pozůstalých a jejich jednorázové odškodnění	58
7.2.6.	Náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem	59
8.	Odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem v jiných odvětvích práva	61
8.1.	Odpovědnost v trestním právu	61
8.2.	Odpovědnost ve správním právu	62
8.3.	Odpovědnost v pracovním právu	63
9.	Závěr	64
10.	Seznam literatury:	65
	Knižní publikace:	65
	Právní předpisy:	66
	Elektronické zdroje:	67

1. Úvod

Zdravotní péčí se rozumí prevence, ošetřování a zvládání chorob a ochrana duševního a fyzického zdraví využitím služeb zdravotního, ošetřujícího a pomocného personálu.¹

Institut odpovědnosti je starý jako právo samo. I dřívější právní instituty musely reagovat na situaci, kdy nějaký právní subjekt práva nepostupoval, či se obecně nechoval v souladu s právním řádem, nebo s povinnostmi, které z něj vyplývaly. Ve zdravotnictví, či ve vztahu lékaře a pacienta to platilo a platí stále. Již se však odklonilo od prastarých zvyků, kdy král Chammurapi trestal neúspěšné chirurgy velmi účinným zákazem další lékařské praxe – useknutím ruky, či Jan Lucemburský utopil svého lékaře po neúspěšné snaze o vyléčení jeho oční choroby.²

Obecně se dá říci, že výkon lékařského povolání je velmi náročný, ať již vzhledem k nárokům na lékaře kladeným, jak ve formě délky studia a následného postgraduálního vzdělávání, fyzické a psychické zátěže, tak především ve vysoké míře odpovědnosti, která je na ně kladena. Vysoká míra odpovědnosti je dána především samotným jedinečným institutem „zdraví“³, který je jakýmsi hlavním předmětem právního vztahu lékař – pacient. Již v Hippokratově přísaze lékař slibuje: „Lékařské úkony budu konat v zájmu a ve prospěch nemocného, dle svých schopností a svého úsudku. Vystříhám se všeho, co by bylo ke škodě a co by nebylo správné.“⁴ Ne vždy ale tomu tak je, ať již zaviněným jednáním lékaře (úmysl či nedbalost) nebo i z nepředvídatelných důvodů. Ve většině případu však chybný postup nebo nekvalitně provedený úkon může způsobit těžko odčinitelné následky s doživotním poškozením zdraví pacienta.

¹ www.wikipedia.cz

² Mach J., Rath D., Právní sebeobrana lékaře, Presstepus, Břeclav, 2006, str. 11

³ Zdraví může být definováno negativně jako absence nemoci, funkcionálně jako schopnost vyrovnat se s denními aktivitami, nebo pozitivně jako způsobilost a podoba balansu (vyrovnanosti), příp. jako stav (stádium) fyzického, psychického a sociálního žití, bez absence nemoci či tělesné vady –

www.wikipedia.org

⁴ www.wikipedia.org

Ve své diplomové práci se pokusím nastínit instituty (předpoklady) odpovědnostního právního vztahu vzniklého mezi pacientem a lékařem, ke kterým dochází při výkonu lékařské péče, včetně jeho urovnání, či ukončení, prostřednictvím náhrady škody (újmy) takto vzniklé, s trochou nutné exkurze do vývoje právní odpovědnosti a i jejího postavení v jiných odvětvích práva, než je právo občanské, aby měl čtenář dokonalý přehled, na jakých základech je tento institut postaven.

2. Historický vývoj právní odpovědnosti

Ke komplexnímu pochopení institutu právní odpovědnosti je třeba zmínit také pár poznámek z jeho vývoje. Nejdokonalejším právním systémem ve starověku byl bezpochyby systém práva římského. Tento systém, z kterého čerpalo mnoho pozdějších tvůrců zákonů, zákoníků či ucelených kodexů⁵ podrobně definoval a vypracoval de facto všechny i v dnešní době používané instituty. V rámci historického vývoje bych mezi ostatními mnoha „druhy“ odpovědnosti (ať již občanskoprávní – např. odpovědnost za vady či za bezdůvodné obohacení, nebo veřejnoprávní - např. trestněprávní či odpovědnosti za přestupky) zmínil především institut odpovědnosti za škodu.

V římském právu vznikla odpovědnost za škodu při porušení práva, při spáchání tzv. bezprávného činu – činu, který se přičil objektivnímu právu (*obligationes ex delicto (ex maleficio)*), neboli když pachatel vědomě škodlivým zásahem porušil právní sféru druhé osoby soukromé⁶. Rozlišovaly se činy ohrožující zájmy celé společnosti (tzv. *crimina*) a útoky proti zájmům osob soukromých, tzv. *delicta*. Tomu i odpovídaly nároky z takovýchto činů vzniklé, kdy *delicta* dávala vzniknout pouze nárokům jednotlivců na pokutu, resp. pokutu a náhradu škody, za které pachatel ručil svým majetkem stejně jako při závazcích založených smlouvou. Základními předpoklady vzniku škody tedy byly – protiprávní jednání, vznik škody, příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem škody a subjektivní vztah pachatele ke škodlivému výsledku, neboli zavinění. Škodu – *damnum* římské právo definovalo jako újmu na statcích druhého naším jednáním způsobenou a námi zaviněnou⁷. Škoda se poté rozlišovala na *damnum emergens* (škoda vcházející – pozitivní) – míra zmenšení jmění poškozeného a na *lucrum cessans* (ustupující, ušlý zisk) – potencionální rozšíření jmění, ke kterému by bez škodné události došlo. Obě formy škody se poté v římském právu shrnovaly do pojmu *intercesse*, kterým se vyjadřoval rozdíl mezi majetkovým stavem

⁵ Např. pruský zákoník – *Allgemeines Landrecht* z roku 1794, francouzský *Code civil* z roku 1804, rakouský *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1811, německý *Bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1896 a také i švýcarský *Zivilgesetzbuch* z roku 1907.

⁶ J.Kincl, V.Urfus, M.Skřejpek: *Římské právo*, C.H.Beck, Praha, 1995

⁷ J.Kincl, V.Urfus, M.Skřejpek: *Římské právo*, C.H.Beck, 1995

poškozeného, který měl a majetkem, který by měl v případě, že by ke škodné události nedošlo.

Dále je třeba ještě zmínit úpravu odpovědnosti za škodu dle Císařského patentu č. 946/1811 ř. z., známého jako Obecný zákoník občanský, který platil na našem území až do konce roku 1950. Dle jeho §1293 je škoda každá újma, která byla někomu učiněna na jmění, právech anebo jeho osobě, k čemuž se později také vyjádřil Nejvyšší soud ČSR – *jest tedy pokládati za škodu ve smyslu tohoto předpisu každý stav, který jest právně posuzovati jako újmu na právních stacích v tomto zákonném ustanovení vytčených. Podle toho může nastati škoda na jmění nejen ztrátou práv, tj. zmenšením aktiv jmění, nýbrž i vznikem závazků, tj. rozmnožením pasiv jmění. Obojí, tj. zmenšení aktiv i rozmnožení pasiv, jest škodou na jmění v právním smyslu*⁸. Obecný zákoník občanský rozlišoval škodu – se zaviněním, z užívání práva, z nezaviněného nebo nevolního činu, náhodou, cizími činy, stavbou a nakonec škoda způsobená zvířetem (v platném znění nynějšího Občanského zákoníku neupravená, ale pamatuje na ní připravovaný soukromoprávní kodex v § 2619 – 2622). Základním způsobem náhrady škody podle Obecného zákoníku občanského z roku 1811 bylo uvedení v předešlý stav, nebylo-li to možné, přicházelo v úvahu ještě nahrazení odhadní ceny. I k tomuto se vyjádřila judikatura ve smyslu – *platí zásada, že náhrada má být poskytnuta především in natura, je-li to vůbec možno, a to nejen při určitých věcech (species), nýbrž i při věcech zastupitelných (genus). Tento způsob náhrady škody vede k témuž výsledku jako odčinění škody in natura, a proto dlužno mu dáti přednost před náhradou peněžitou*⁹. Především bych chtěl ale zdůraznit § 1325 až 1328, které řešily náhradu škody způsobenou na těle. Poškozenému v takovém případě náležela jednak náhrada léčebných nákladů, dále ušlý nebo, stal-li se poškozený neschopen výdělku, také budoucí ucházející výdělek, a také bolestné (požaduje-li ho poškozený), přiměřené zjištěným okolnostem. V případě způsobení smrti se hradila kromě výše zmíněného také výživa pozůstalým. Poměrně netradiční instituty a případy obsahovaly §1326 resp. §1328. § 1325 uvádí povinnost přihlížet k faktu, pokud zohyzdění osoby

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR Rv I 2498/34

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR Rv I 1100/22

ženského pohlaví brání jejímu pozdějšímu zaopatření a tuto škodu nahradit a v § 1328 je povinnost hradit utrpěnou škodu a ušlý zisk v případě přinucení, či jinému přiměření či dovození ženy k mimomanželské souloži.

Nakonec exkurzu do historického vývoje institutu odpovědnosti a konkrétně odpovědnosti za škodu bych ještě rád zmínil úpravu obsaženou v zákoně č. 141/1950 Sb., známý jako Občanský zákoník, který byl v roce 1964 novelizován nám již dobře známým zákonem č. 40/1964. Občanský zákoník z roku 1950 opět rozlišuje více druhů odpovědnosti za škodu a to: škodu vzniklou zaviněním, náhodou, jinými osobami, věcmi, při provozu zvláště nebezpečném a při nekalé soutěži v hospodářském styku. Poprvé zde již figurují instituty škody způsobené v nutné obraně a v krajní nouzi, u kterých škůdce neodpovídá v případě, že nebezpečí způsobující škodu sám nevyvolal. I podle zákona č. 141/1950 Sb. se škoda nahrazuje přednostně uvedením v předešlý stav a teprve není-li to možné, v penězích. Při ublížení na zdraví je škůdce povinen nahradit náklady léčení, ušlý a budoucí ucházející výdělek, jakož i přiměřené bolestné, odškodnění za zohyzdění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného a v případě způsobení smrti i náklady na pohřeb a výživu pozůstalým. Dále je zde již zmíněno tzv. moderační právo soudu neboli možnost přiměřeného snížení náhrady škody v případech zvláštního zřetele hodných, nejde-li o škodu způsobenou úmyslně a nikoli v krajní nouzi.

3. Přehled relevantních právních pramenů upravujících zdravotnické právo

Zdravotnické či chceme-li medicínské právo, je interdisciplinární právní odvětví, které zasahuje, nebo je upraveno především v pramenech práva občanského, správního, pracovního a trestního. Souvislosti a případné instituty však nalezneme i v pramenech práv ostatních. Problematika zdravotnického práva právě proto není upravena v podobě jednoho základního zákona či kodexu a případných prováděcích předpisech k němu. Veškerá právní materie týkající se tohoto tématu se dá rozdělit dle mnoha kritérií. Já jsem si vybral jedno ze základních dělení, a to dělení pramenů podle právní síly.

3.1. Mezinárodní prameny

Mezinárodní prameny v podobě úmluv jsou jakýmsi základem nebo vodítkem pro jejich konkretizaci ve vnitrostátních předpisech a zároveň vymezují základní mantinely, jakým směrem by se vnitrostátní právní úprava měla vydat. Pomineme-li předchůdce Organizace spojených národů - Společnost národů (organizace koncipovaná v podobných podmínkách v průběhu první světové války a ustavená v roce 1919 v rámci Versailleské smlouvy „na podporu mezinárodní spolupráce a dosažení míru a bezpečnosti“¹⁰, která však svou činnost ukončila poté, co se jí nepodařilo zabránit vypuknutí druhé světové války), tak jednou ze základních úmluv poskytující rámec základním a lidským právům jakožto podstatě zdravotnického práva, je Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata na půdě OSN v roce 1948. Na tuto základní deklaraci poté navazuje i další mezinárodní organizace, a to Rada Evropy, s přijetím Úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod z roku 1950. Tato úmluva byla posléze doplněna a rozšířena protokoly, z nichž poslední, který se týkal bezvýjimečného zákazu trestu smrti, jakožto potvrzení základního práva na

¹⁰ www.osn.cz

život pro všechny smluvní státy, byl přijat a doplněn v roce 2002. Další důležitou, jednou z nejzákladnějších úmluv týkající se základních práv, je i Úmluva o právech dítěte z roku 1961, která vychází a částečně navazuje na Ženevskou deklaraci o právech dítěte již z roku 1924. Mezi deklaracemi a úmluvami proklamujícími základní lidská práva nesmíme opomenout také Evropskou sociální chartu z roku 1961 a její revidované vydání z roku 1996 a dále dvojici mezinárodních paktů přijatých na půdě OSN v New Yorku 1966, a to – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Pro zdravotnické právo je důležité zmínit také Úmluvu o závodních zdravotnických službách (u nás publikovaná pod č. 415/1988 Sb.).

Po změně názvu Evropských společenství a vzniku Evropské unie, byla v roce 2000 přijata na této půdě Charta základních práv EU, jakožto jakýsi důkaz těsnější spolupráce mezi členskými státy. Tato charta již v sobě zahrnuje i základní teze a práva v oblasti zdravotnictví, ať již výše zmíněné právo na život, či povinnost v lékařství a biologii respektovat svobodný a ze znalosti věci vycházející souhlas dotčené osoby, daný zákonem stanoveným způsobem, zákaz eugenických praktik, zejména těch, které mají za cíl vybírání osob, zákaz využívání lidského těla a jeho částí jako zdroje zisku a zákaz reprodukčního klonování lidí.¹¹ Zákaz reprodukčního klonování lidí je již obsažen v Úmluvě o biomedicíně z roku 1997 a na ní navazujících protokolů přijatých posléze, kterým se budu věnovat později.

Nyní bych rád věnoval několik slov právní úpravě přijaté v rámci EU, které je ČR členem. V rámci sekundárních právních pramenů unijního práva je nám známa Směrnice Rady o usnadnění volného pohybu lékařů a vzájemného uznávání jejich diplomů, osvědčení a obdobných dokladů z roku 1993, která konečně umožnila praktické využití jedné ze základních svobod, na kterých sama Unie stojí – svobodný pohyb pracovních sil. Dále bych ještě jmenoval tzv. Bílé knihy EU, jakožto dokumenty, které obsahují návrhy na činnost Společenství v určité oblasti a které po schválení Radou se můžou stát akčním programem Unie pro danou oblast. Mají však nezávazný a pouze doporučující

¹¹ Charta základních práv EU

charakter. Mezi nimi můžeme jmenovat Bílé knihy týkající se strategie na řešení problémů související s výživou, nebo společného strategického přístupu pro zdraví v rámci EU na období 2008 až 2013. Druhá jmenovaná zmiňuje problémy, které odrážejí stav celoevropského zdravotnictví a můžeme pozorovat společné rysy i s Českou republikou. Mezi jinými vypichuje posílení práv občanů. Zdravotní péče by měla být více zaměřena na pacienta a být individualizovaná tak, aby se pacient stal spíše aktivním spolupracovníkem, než jen předmětem zdravotní péče¹². Jsou zde zmíněny důležité oblasti, kterým je třeba věnovat pozornost, jako: účast pacienta na rozhodovacím procesu a jeho ovlivňování, celkové zlepšení zdravotní gramotnosti pacientů, omezení nespravedlnosti v oblasti zdraví (tím jsou míněny vysoké rozdíly mezi průměrnou délkou života v různých státech EU a úmrtností dětí), teze, že zdravotní politika musí být založena na nejlepších vědeckých důkazech vyvozených ze spolehlivých údajů a informací a na příslušném výzkumu¹³.

Úmluva o biomedicině

Bezpochyby jednou z nejvýznamnějších mezinárodních úmluv týkající se zdravotnického práva, je Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny – neboli – Úmluva o biomedicině z roku 1997, která byla ČR ratifikována a přijata pod č. 96/2001 Sb.m.s. K této úmluvě byly poté schváleny 2 dodatkové protokoly – „O zákazu klonování lidských bytostí“ a „O transplantaci orgánů a tkání lidského původu“. Druhý jmenovaný dosud nebyl Českou republikou ratifikován, ale platný zákon č. 285/2002 Sb. – tzv. transplantační, obsahuje víceméně stejnou právní úpravu a je s ním zcela v souladu. Úmluva o biomedicině zmiňuje ve svých počátečních člancích základní teze, práva a svobody, ať již nadřazenost lidské bytosti nad právy společnosti, rovnou dostupnost zdravotní péče, povinnost provádět jakékoliv zákroky v souladu s příslušnými profesními standardy, nebo zákaz diskriminace osoby z důvodu jejího genetického

¹² BÍLÁ KNIHA, Společně pro zdraví: strategický přístup pro EU na období 2008–2013

¹³ BÍLÁ KNIHA, Společně pro zdraví: strategický přístup pro EU na období 2008–2013

dědictví, či zákaz volby pohlaví. V druhé kapitole (čl. 5 – 9) je obsažena úprava informovaného souhlasu s tím, že jakýkoliv zákrok v oblasti zdravotnické péče je možné provést pouze se svobodným a informovaným souhlasem dotyčné osoby, který může tato osoba kdykoliv svobodně odvolat. Samozřejmostí je i ochrana osob neschopným tento souhlas dát, nebo osob s duševní poruchou. Článek 8 se zabývá řešením logického postupu v případě, že nelze příslušný souhlas získat. Tento „stav nouze“ opravňuje lékaře, aby v situaci, kdy je to třeba (např. když je ohrožen život pacienta) jednal okamžitě, tj. bez čekání na pacientův souhlas. Avšak i v těchto mimořádných situacích musí lékař (zdravotnický pracovník) vyvinout náležitý úsilí, aby zjistil, co by si pacient sám přál.¹⁴ Tímto ustanovením je řešena pouze situace, kdy lékař jedná ve prospěch pacienta (ať již pro záchranu jeho života, nebo ke zlepšení jeho zdravotního stavu). Pro případy, kdy je ohrožena společnost (např. při přenosné chorobě) se užije čl. 26, který odkazuje na použití vnitrostátní právní úpravy.¹⁵ Na vnitrostátní prameny však nelze odkázat v čl. 9 upravujícím tzv. dříve vyslovená přání. Tento institut není v zákoně o péči o zdraví lidu, ani v jiném českém právním předpisu upraven. Jde o případ, kdy dle úmluvy má být brán zřetel na dříve vyslovené přání pacienta ohledně dalšího lékařského postupu či zákroku, dostane-li se do situace, kdy nemůže vyjádřit své přání. Nejde jen o naléhavé situace, ale i o situace, kdy vzhledem k nedobré prognóze předpokládaného vývoje nemoci je předpoklad, že v budoucnu nebude moci takovýto souhlas poskytnout. V zásadě tedy platí povinnost lékaře dříve vyslovené přání respektovat. Toto ustanovení však ne zcela koresponduje s teorií postupu a léčení lege artis. Mám tím na mysli situaci, kdy je sice lékař povinen respektovat dřívější přání pacienta, ale v případě, že toto přání bylo vysloveno již před delší dobou a mezitím se již začaly provádět určité druhy zákroků, či operací (tzn., věda mezitím pokročila), tak v rámci postupu lege artis je na druhou stranu povinen postupovat v souladu se stavem vědy a pokroku v medicíně. Lékař si samozřejmě musí být jist, že se uložené přání týkalo jen dřívějšího stavu medicíny a nedal se v tomto smyslu předvídat pokrok lékařské vědy, jinak ponese plnou zodpovědnost za takovéto

¹⁴ Mach J.: Zdravotnictví a právo, LexisNexis, Praha, 2005, str. 19

¹⁵ Mach J.: Zdravotnictví a právo, LexisNexis, Praha, 2005, str. 19

pochybení. V čl. 10 je upravena ochrana soukromí pacienta ve vztahu k informacím o svém zdravotním vztahu. Právu znát veškeré informace o svém zdravotním stavu odpovídá i právo naopak „nevědět“, neboli právo pacienta ne být informován. Právo nevědět je prolomeno ve vztahu k bezpečnosti společnosti v případě infekční přenosné choroby. Zde se opět naskytá otázka, zda právo být informován o svém zdravotním vztahu má být bezvýjimečně lékařem splněno, ať již jde o informace různého charakteru. Na jedné straně je zde základní nezadatelné právo pacienta znát svůj zdravotní stav, na straně druhé jsou zde určité situace, kdy toto sdělení může mít naopak negativní vliv na stav pacienta (např. u prognózy blízké smrti, u některých psychiatrických diagnóz¹⁶). Úmluva na toto pamatuje v odstavci 3 tohoto článku 10, kde je stanoveno – pokud je to v zájmu pacienta, může ve výjimečných případech zákon toto právo na informace o svém zdravotním stavu omezit. V našem případě jde o §§ 23 a 67b zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. V jejich smyslu je lékař povinen pacienta vhodným způsobem poučit o povaze onemocnění a potřebných výkonech tak, aby byla zajištěna jeho aktivní spolupráce, což by nebylo splněno v případě nešetného nebo nevhodného sdělení takovýchto informací. Ve světle tohoto výkladu jde tedy především o způsob sdělení informací o zdravotním stavu pacienta. I z úst lékařů zaznívají názory ohledně šetného sdělení informací. Přeci jen existuje určité procento případů „zázračného vyléčení“ i z naprosto pesimistických prognóz a holé sdělení posledních 2 měsíců života není dobrým začátkem pokusu o nemožné. Nakonec bych v rámci této Úmluvy zmínil článek 24, vzhledem k tématu této práce. Je v něm zmíněna zásada, že osoba, která utrpěla újmu způsobenou lékařským zákrokem, má právo na spravedlivou náhradu škody za podmínek stanovených zákonem.¹⁷ Tím je v českém právním řádu myšlen především Občanský zákoník a jeho ustanovení o odpovědnosti za škodu dle § 420 a násl., kterému se budu věnovat v dalších částech této práce.

¹⁶ Mach J.: *Medicína a právo*, C.H.Beck., Praha, 2006, str. 24

¹⁷ Čl. 24 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny

3.2. Vnitrostátní prameny

U vnitrostátních pramenů je třeba začít Ústavním zákonem ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších přepisů (dále jen „Ústava“) a to jejím článkem 10, dle kterého jsou všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je česká republika vázána, součástí právního řádu a v případě jejich rozporu s vnitrostátní právní úpravou se jich užije přednostně. V dikci tohoto článku jsou tedy relevantní všechny mnou výše zmíněné mezinárodní smlouvy.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č.2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky je dalším nadzákoným pramenem, který je třeba v tomto výčtu zmínit v rámci mého tématu. Jde především o články 6, 7, 8, 10 a 31. Článek 6 věnující se právu na život, jako univerzálnímu základnímu právu člověka a zákazu trestu smrti není třeba příliš rozebírat. Porušení tohoto článku může být jedním z trestněprávních aspektů odpovědnosti za škodu způsobenou lékařským zákrokem, kterým se věnuji v jiné části této práce. Čl. 7 a v něm stanovená nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, resp. její omezení jen ze zákonných důvodů, přináší již výše zmíněný § 23 zákona o péči o zdraví lidu, který připouští případy lékařského zákroku i bez souhlasu pacienta. K tomuto se i vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu čj. IV ÚS 639/2000 ze dne 18. 5. 2001 – „... z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti vyplývá zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví; proto při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech určité medicínské úkony či vyšetření provést i bez výslovného souhlasu občana (pacienta), je nutné vyšetřit podstatu této svobody a postupovat s maximální zdrženlivostí. Z toho vyplývá, že také v otázkách péče o vlastní zdraví záleží jen na svobodném rozhodnutí, zda a v jaké míře se občan (pacient) podrobí určitým medicínským výkonům a jen zákon ho může zavázat, že určitá vyšetření podstoupit musí.“ Ustanovení článku 10 odpovídá povinná mlčenlivost zdravotnických pracovníků o zdravotním stavu, nebo o osobních údajích pacienta, které se v souvislosti s výkonem svého povolání dozví. Článek 31 zmiňuje právo

občanů na ochranu zdraví a na bezplatnou zdravotní péči a zdravotní pomůcky.¹⁸

Mezi mnoha právními předpisy na úrovni zákona bych jmenoval především zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a jeho §§ 415 a násl., věnující se vzniku škody, odpovědnosti za ní a její náhrady, podle nichž se postupuje i v případě odpovědnosti za škodu způsobenou lékařským zákrokem. Zákon č. 20/1966 Sb., zákon o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, se věnuje především samotnému poskytování zdravotní péče, jejím zásadám, lékařským pracovníkům, vztahu lékaře a pacienta a jejich vzájemným právům a povinnostem atd. Dalšími jsou, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, který se zabývá právní regulací zejména negativních vlivů vnějšího prostředí na zdraví člověka, zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, který reguluje problematiku poskytování zdravotní péče v nestátních zdravotnických zařízeních a podmínky jejího provozování, dvojice zákonů o získávání a uznávání odborné a specializované způsobilosti zdrav. pracovníků - zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů. Dále by se daly zmínit zákony, které se okrajově dotýkají tématu této práce – zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů a zákon č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů.

Celý výčet právních pramenů relevantních k tomuto tématu je zakončen skupinou podzákoných právních předpisů. V mém případě se jedná především

¹⁸ Ani tzv. poplatky za vyšetření či za recept dle dikce Ústavního soudu toto základní právo neporušují.

o vyhlášky vydávané v rámci výše zmíněných zákonů a je provádějící, vyhlášky konkretizující práva a povinnosti v nich stanovené. Jednou z nejzásadnějších je vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, podle které se postupuje v případě vyčíslení částky požadované náhrady škody při způsobení škody lékařským zákrokem, i když dle odborníků systém přepočítávání poškození či úrazů na body a jejich následné vyčíslování v penězích, není zrovna šťastný. Dále bych jmenoval např. vyhlášku ministerstva zdravotnictví č. 434/1992 Sb., o zdravotnické záchranné službě, upravující tento, doposud zákonem neupravený, institut (nová právní úprava v rámci reformy zdravotnictví dle nynějšího ministerstva zdravotnictví se zákonnou úpravou již počítá), vyhlášku ministerstva zdravotnictví č. 49/1993 Sb., o technických a věcných požadavcích na vybavení zdravotnického zařízení, nebo konečně vyhlášku ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotnických výkonů s bodovými hodnotami.

4. Obecné principy a předpoklady odpovědnosti za škodu

4.1. Obecně k institutu odpovědnosti

Přesto, že je oblast občanskoprávní odpovědnosti v české právní literatuře jednou z nejvíce upravených, samotný pojem odpovědnosti byl dlouhou dobu ponecháván stranou.¹⁹ Mezi mnoha názory na pojem odpovědnosti můžeme vypíchnout ten, jenž odpovědnost považoval za složku občanskoprávního poměru, dále ten, který ji považoval za jakousi hrozbu občanskoprávních sankcí, nebo ten, který ji považoval přímo za občanskoprávní sankci.²⁰ V současné literatuře se můžeme setkat s názorem, že odpovědnost za škodu je právním institutem, kterým právo reaguje na takové chování subjektů, jehož výsledkem je vznik majetkové nebo nemajetkové újmy. Vedle toho je ale třeba pojímat odpovědnost i jako právní vztah, jehož obsahem je existence zvláštních povinností, které jsou subjektu uloženy vedle nebo namísto povinností stanovených původním právním vztahem, který byl narušen způsobením škody.²¹ Odpovědnost za škodu je v občanském zákoníku upravena v § 420 a násl. Tato úprava plní funkci univerzální úpravy odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo. Samozřejmě i zde existují určité výjimky v podobě úpravy v jiných soukromoprávních předpisech, které jakožto *lex specialis* mohou obecnou úpravu dle občanského zákoníku vyloučit.²² Ustanovení § 420 je obecné, či generální a užije se v případech, jestliže případ nespadá pod některé z jiných ustanovení občanského zákoníku o náhradě škody. Neznamená to ovšem, že by byla v případě objektivní odpovědnosti škůdce vyloučena obecná odpovědnost dle § 420 (resp. 420a), protože při souběhu obecné a zvláštní odpovědnosti za škodu dle občanského

¹⁹ Až na popud V. Knappa a Š. Lubyho od konce 50. let 20. století se tato situace stává středem vědecké pozornosti.

²⁰ Knappová M.: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., Praha, 2003, str. 206

²¹ Brejcha A.: *Odpovědnost v soukromém a veřejném právu*, ASPI, Praha, 2003, str. 54

²² Jde o úpravu např. v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, nebo částečně v obchodním zákoníku – zákon č. 513/1991 Sb.

zákoníku je na poškozeném, jaký nárok uplatní.²³ Zvláštní odpovědnosti za škody dle občanského zákoníku se budu věnovat později. Odpovědnost za škodu v občanském zákoníku patří k těm právním institutům, které jsou dotvářeny jednak teorií a jednak, a to z velké části také judikaturou. V tom směru je třeba ještě rozlišit odpovědnost za škodu a z ní vzniklé nároky na její náhradu od jiných právních institutů, a to rozdílným právním důvodem. V zásadě jde o to, že nesplnění smluvní povinnosti je sice jedním z předpokladů obecné odpovědnosti za škodu, ale vyplývá-li nárok na plnění přímo ze smluvního vztahu, nepřichází v úvahu aplikace ustanovení o náhradě škody.²⁴

4.2. Prevence škod

Pojem prevence škod, neboli předcházení škodám je upraven v § 415 občanského zákoníku. Prevence škod je jedním ze základních principů občanského práva. Povinnosti uložené v § 415 jsou právními povinnostmi, ve kterých jsou zahrnuty požadavky dodržování zákonů, či smluvních ustanovení, a mimo to si obecně počínat tak, aby nedocházelo ke škodám, v tomto případě shrnutých do pojmů zdraví, majetek, příroda a životní prostředí. V tomto smyslu toto ustanovení bývá nazýváno generální prevencí, na rozdíl od konkrétních povinností dle §§ 417 až 419 občanského zákoníku, které jsou označovány jako prevence speciální.²⁵ Všech osob týká jak odpovědnost za škodu, tak i její prevence (mám tím na mysli osoby fyzické i právnické). Neboli ve slovech Nejvyššího soudu - každý je ve smyslu ustanovení § 415 povinen zachovávat takový stupeň bedlivosti, který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat, a který je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod. Toto ustanovení však

²³ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2008, str. 1060

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 1569/99

²⁵ Holub M., Fiala J., Bičovský J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde, Praha, 2006, str. 309

neukládá povinnost předvídat každý, v budoucnu možný vznik škody.²⁶ Aby ke škodě vůbec nedošlo, počítá občanský zákoník s určitými instrumenty, kterými se spáchání škody předchází. Jde např. o právo zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení, právo odvrátit nebezpečí v krajní nouzi a právo nutné obrany. Těmto institutům se budu věnovat později.

4.3. Funkce odpovědnosti za škodu

Odpovědnost za škodu a její úprava v soukromém právu je uceleným souborem norem chránící jednak osobní vztahy (zejména zdraví, život, ale i nehmotné statky fyzických osob) a také majetkové vztahy, zejména vlastnictví (a to bez ohledu na povahu vlastníků). Tuto ochranu vztahů tak provádí svou funkcí preventivně výchovnou, zejména však svou reparační (kompenzační) a satisfakční funkcí.²⁷ Preventivně výchovná funkce náhrady škody je zmíněna a plněna především jejím institutem předcházení škodám (viz. výše). Reparační funkci plní odpovědnost za škodu především tím, že poškozenému zajišťuje plnou náhradu za způsobený následek. Buďto formou peněžité (případně nepeněžité) náhrady, nebo uvedením v předešlý stav – restitutio in integrum, chcete-li náhradou in natura. Nakonec o její satisfakční funkci se hovoří v případech náhrady za bolest, za ztížení společenského uplatnění a odškodnění při úmrtí. Na rozdíl od některých zahraničních právních systémů nemá náhrada škody charakter sankční, či represivní.²⁸

4.4. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

Jak jsem se již zmiňoval výše, ustanovení odpovědnosti za škodu jsou doplňována jak teorií, tak soudní judikaturou. Občanský zákoník výslovně

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 618/2001

²⁷ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha, 2006, str. 416

²⁸ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2008, str. 1060

nestanoví výčet předpokladů odpovědnosti za škodu. Ty jsou dány teorií a jejich obsah, či upřesnění doplňuje judikatura. Rozeznáváme tyto předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu: porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) anebo jako alternativa zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (tzv. škodní událost), dále vznik škody, příčinná souvislost mezi dvěma výše uvedenými a zásadně i zavinění (ať již ve formě úmyslu nebo nedbalosti). Jen splnění těchto předpokladů zakládá vznik odpovědnostního právního vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního závazkového právního vztahu.²⁹ První tři předpoklady jdou objektivního charakteru a důkazní břemeno ohledně nich leží na poškozeném. Zavinění je předpoklad subjektivní povahy, při němž je presumováno zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, kde škůdce dokazuje, že škodu nezavinil. Vyžaduje-li se však zavinění ve formě úmyslu, ten musí být prokázán poškozeným.

4.4.1. Protiprávní úkon nebo škodní událost

Jedná se o základní předpoklad vzniku odpovědnosti za škodu a zásadně jde o jednání, které je v rozporu s objektivním právem. Může být spácháno jednak konáním či aktivním jednáním (tzv. komisivní jednání), ale i nekonáním (opomenutím), nebo zanedbáním toho, co se učinit mělo – opomenutí takového úkonu, ke kterému byla osoba ze zákona povinna (tzv. omisivní jednání). Jednáním v rozporu s objektivním právem je myšleno jednak jednání contra legem (porušení obecně závazných předpisů, porušení jiných předpisů, porušení povinností vyplývajících ze smluv či jiných právních úkonů nebo zanedbání povinností předcházení škodám)³⁰, ale i jednání in fraudem legis. Vzhledem k výše zmíněnému ujednání o prevenci škod je třeba zmínit, že porušení této generální klauzule o předcházení škodám je posuzováno také jako protiprávní úkon. Zákonem kvalifikovaná škodní událost hraje roli v případě

²⁹ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo*, ASPI, Praha, 2006, str. 419

³⁰ Holub M., Fiala J., Bičovský J.: *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*, Linde, Praha 2006, str. 318

tzv. objektivní odpovědnosti za škodu, většinou u činností, s kterými je spojeno určité vyšší riziko.³¹

Existují zde však ještě určité vzorce zdánlivě protiprávního chování, které i právní předpisy předpokládají a dovolují. Jde o tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, mezi něž můžeme zařadit: plnění zákonné povinnosti, výkon subjektivního práva, svépomoc, jednání v nutné obraně, jednání v krajní nouzi, svolení poškozeného a dovolené riziko.³² Bližší charakteristika těchto institutů bude obsažena alespoň částečně v dalších kapitolách této práce.

4.4.2. Škoda

Škoda se chápe jako újma, která nastala nebo se projevuje v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi a je tedy, nedochází-li k naturální restituci, napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz. Takto vymezená škoda je právně relevantní škodou (a jako taková je základním předpokladem vzniku odpovědnostního vztahu).³³ Podrobněji se výkladu škody věnuje Nejvyšší soud i v jiných rozhodnutích a jejich odůvodněních. Skutečnou škodou je třeba považovat takovou újmu, která znamená zmenšení majetkového stavu poškozeného oproti stavu před škodnou událostí, a která představuje majetkové hodnoty, jež je třeba vynaložit na uvedení věcí do předešlého stavu.³⁴ Při čemž skutečná škoda nevznikla, jestliže se ke dni rozhodování soudu majetkový stav poškozeného dosud nesnížil.³⁵ Tzn., že i když je poškozený vinou škůdce povinen zaplatit jistou částku, je dle mínění Nejvyššího soudu důležité a rozhodující, jestli v době rozhodnutí soudu je již povinná částka zaplacená (a

³¹ Fiala J. a kol., *Občanské právo, ASPI*, Praha 2006, str. 250

³² Toto se ale spíše dotýká oblasti práva trestního či pracovního a pro přehled je v okolnostech vylučující protiprávnost dle Knappové M., Švestky J., Dvořáka J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI*, Praha, 2006, zatímco Fiala J. a kol., *Občanské právo, ASPI*, Praha, 2006 jej ve svém výčtu nezmiňuje a pojímá toto téma jen z pohledu občanského práva.

³³ R 55/1971, *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR*, str. 339

³⁴ Stanovisko bývalého Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 87/70, publikované pod č. 55 ve *Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1971*

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 586/2001

tudíž zda již vznikla škoda).³⁶ Škody se dělí na škody (újmy) na zdraví (příp. na životě), na věci a na majetku. U škody na majetku či na věci se nahrazuje jednak skutečná škoda a dále tzv. ušlý zisk. U škody (újmy) na zdraví či na životě se kromě náhrady majetkové újmy hradí, jako součást celkového odškodnění, i peněžitá satisfakce nemajetkové újmy (které se budu podrobněji věnovat dále v práci).

4.4.3. Příčinná souvislost

Příčinnou souvislostí je míněn požadavek, aby mezi porušením právní povinnosti (protiprávním úkonem) a vznikem škody, včetně jejího rozsahu, byl vztah příčiny a následku (kauzálního nexu). Příčinnou souvislost je třeba vždy prokázat a je jedním ze základních předpokladů vzniku odpovědnostního právního vztahu, bez ohledu, zda jde o odpovědnost založenou na zavinění, nebo o odpovědnost objektivní. Většina skutečností nemá obvykle pouze jednu příčinu, a proto můžeme rozlišovat v případě více příčin, příčiny hlavní (jejichž působení bylo ke vzniku nutné) a příčiny podružné.³⁷ Při zjišťování pravé (tzv. relevantní) příčiny se vychází z teorie adekvátní příčinné souvislosti (podle ní je příčinná souvislost dána tehdy, kdy je škoda podle obvyklého chodu událostí adekvátním důsledkem konkrétního protiprávního úkonu či škodní události).³⁸ Dále je třeba dodat, že příčinná souvislost je dána tehdy, jestliže škodná událost skutečně způsobila škodu, o jejíž náhradu jde, a proto ji nelze zaměňovat za souvislost časovou, která při posuzování věcné souvislosti pouze napomáhá.³⁹ Zjišťování příčinné souvislosti je otázkou skutkovou, kdy soud zjišťuje její existenci.

³⁶ Tento názor Nejvyšší soud aplikoval na vícero skutkově rozdílných případů – v případě vzniku škody až faktickým zaplacením pokuty a ne již v momentu jejího uložení, nebo vznik škody až v době faktického zaplacení dluhu a ne již vznikem splatnosti pohledávky vůči věřiteli (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, publikované v Sběrce rozhodnutí, R 15/2005.

³⁷ Holub M., Fiala J., Bičovský J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde, Praha, 2006, str. 319

³⁸ Fiala J. a kol., Občanské právo, ASPI, Praha, 2006, str. 259

³⁹ R 21/1992, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

4.4.4. *Zavinění*

Jak již bylo zmíněno výše, v případě subjektivního předpokladu odpovědnosti, se presumuje zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, přičemž toto presumování se nevztahuje na úmysl.⁴⁰ Zavinění bylo charakterizováno Nejvyšším soudem ČSR jako vnitřní vztah škůdce k jednání, jenž se přičítá objektivnímu právu, a ke škodě jako k výsledku tohoto jednání.⁴¹ Zavinění (ať již ve formě úmyslu či nedbalosti) může mít význam i pro vznik samotné odpovědnosti za škodu. Tím mám na mysli § 424, který předpokládá vznik odpovědnosti úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Nakonec bych ještě zmínil vznik škody, které nelze přičíst zavinění jiného, neboli náhodu, za kterou se obecně neodpovídá a dle dikce Nejvyššího soudu nahodilá škoda nepostihuje toho, v jehož majetku vznikla nezaviněná příčina poškození, ale toho, jehož majetek nebo osoba byly takto poškozeny.⁴² Dnes se již může odpovídat i za náhodu, a to v některých případech objektivní odpovědnosti.⁴³

4.4.5. *Zproštění se odpovědnosti*

Tuto problematiku jsem již částečně rozkryl ve výše uvedených ujednáních, přesto si dovolím ještě pár vět. Zproštění se odpovědnosti, jak již sám název napovídá, znamená situaci, kdy zdánlivý škůdce z určitých důvodů za vzniklou škodu neodpovídá. V občanské zákoníku zproštění se odpovědnosti můžeme nalézt v tzv. liberačních důvodech (§§ 428, 432 a 433), a to v případech objektivní odpovědnosti. V případech subjektivní odpovědnosti, kdy se odpovídá za zavinění, má-li škůdce za to, že škodu nezavinil, leží na něm břemeno důkazu toho, že vzniklou škodu nezavinil, a to ani nevědomou nedbalostí, která se v tomto případě presumuje (viz. § 420, odstavec 3 občanského zákoníku – hovoříme zde o možnosti exkulpace neboli

⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 3 Cz 17/68

⁴¹ Zpráva Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. Pls 2/79

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Rc 284/1919, publikované ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu (1919-1948)

⁴³ Odpovědnost za škodu dle §§ 421 a 421a Občanského zákoníku

vyvinění). Nakonec bych ještě zmínil možnost zavinění, či spoluzavinění poškozeného (§ 441 občanského zákoníku), které nám dává také několik různých situací. Toto ustanovení se totiž může uplatnit jak v případě odpovědnosti na základě presumovaného zavinění, tak v případě objektivní odpovědnosti.⁴⁴ Na straně poškozeného se může jednat jak o výlučné zavinění ve vztahu ke vzniklé škodě (v takovém případě nese škodu poškozený zcela sám, bez jakékoliv odpovědnosti škůdce, ať již se jedná o odpovědnost objektivní, či na základě presumovaného zavinění), nebo o zavinění poměrné (kdy poškozený nese škodu v tom poměru, v jakém jeho jednání nebo opomenutí přispělo ke vzniku škody).⁴⁵ Zavinění poškozeného není vyloučeno ani v případě, jestliže je poškozeným osoba nezletilá, nebo osoba postižená duševní poruchou, včetně společné odpovědnosti osob uvedených v § 422 občanského zákoníku (ti, kteří nemohou posoudit následky svého jednání) s přímým škůdcem, za podmínek ve výše zmíněném paragrafu uvedených.⁴⁶

⁴⁴ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2008, str. 1132

⁴⁵ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, C.H.Beck, Praha 2008, str. 1132

⁴⁶ Holub M., Fiala J., Bičovský J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde, Praha 2006, str. 361

5. Subjekty odpovědnostního právního vztahu a jejich vzájemná práva a povinnosti

Každý právní vztah charakterizují jeho subjekty, i bez ohledu na to, zda se nalézají na té, či oné straně tohoto vztahu. Stejně tomu je i u odpovědnostního právního vztahu, kdy v rámci tématu této práce je na jedné straně fyzická osoba (pacient) se všemi právy i povinnostmi a na straně druhé buďto také fyzická osoba (lékař nebo jiný zdravotnický pracovník) nebo osoba právnická, v podobě zdravotnického zařízení (chcete-li, nemocničního zařízení), taktéž s právy a povinnostmi tomuto vztahu odpovídajícími.

5.1. Fyzická osoba – pacient

Jedním ze subjektů odpovědnostního právního vztahu, jak již bylo zmíněno výše, je pacient – fyzická osoba se všemi jejími právy a povinnostmi. Způsobilost mít práva přiznává i čl. 5 Listiny základních práv a svobod jako základní lidské právo každému. Dle § 7 občanského zákoníku způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti (neboli právní subjektivita) vzniká narozením, v určitých případech, v souladu s § 7 občanského zákoníku, i před narozením.⁴⁷ Způsobilost k právním úkonům, opravňující občana vlastními právními úkony zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy, má také mimořádný význam i při poskytování zdravotnických služeb. Může zde dojít k celé řadě případů, kdy bude rozhodující, zda je občan způsobilý k právním úkonům či nikoliv (například souhlas pacienta s léčebným zákrokem, udělení souhlasu k poskytování informací o zdravotním stavu, atd.).⁴⁸

⁴⁷ Dle vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 11/1988 se narozením živého dítěte rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost alespoň 500g, nebo i méně, přežije-li 24 hodin života. Naproti tomu narozením mrtvého dítěte se rozumí úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost alespoň 1000g. V ostatních případech se jedná o potrat.

⁴⁸ Stollínová J., Občan, lékař a právo, Avicentrum, Praha, 1990, str. 29

V právním vztahu vzniklém při výkonu zdravotnické péče je pacient nadán různými právy. Jsou to práva přímo plynoucí z právních předpisů (např. §23 zákona 20/1966 Sb. – zákon o péči o zdraví lidu v platném znění – právo na poučení pacienta lékařem, nebo souhlas pacienta s vyšetřovacími a léčebnými výkony), kterým se budu věnovat později, nebo také tzv. práva etická, ať již shrnuta v etickém kodexu Práva pacientů nebo v Chartě práv dětí v nemocnici.⁴⁹ Nutno dodat, že mnohá práva v těchto etických kodexech obsažená, jsou mnohdy také upravena příslušnými právními předpisy (např. právo pacienta odmítnout léčbu, právo pacienta na léčbu lege artis, právo pacienta na srozumitelné poučení, atp.) Napříč odbornou literaturou toto téma obsahující a právními předpisy (ať již výše zmíněný zákon č.20/1966 Sb., zákon č.160/1992, zákon č. 95/2004 a další), které tyto práva a povinnosti upravují, můžeme shrnout základní (alespoň ty nejzákladnější) práva pacienta při výkonu lékařské péče do několika bodů.⁵⁰

- Právo na podrobné a srozumitelné poučení
- Právo na ohleduplnost a respektování soukromí, studu a důstojnosti
- Právo na zajištění důvěrnosti sdělovaných a zjištěných skutečností (tzv. lékařské tajemství)
- Právo odmítnout léčbu
- Právo na svobodnou volbu lékaře a zdravotnického zařízení
- Právo na poskytování zdravotní péče ve zdrav. zařízení zařazením do veřejné sítě zdrav. zařízení, v jehož spádovém území má trvalé nebo přechodné bydliště
- Právo na poskytování péče lege artis

⁴⁹ Vzorem etického kodexu Práva pacientů, který v definitivní verzi formulovala a vyhlásila Centrální etická komise Ministerstva zdravotnictví ČR dne 25.2.1992 v návaznosti na Listinu základních práv a svobod, byla Vzorová práva nemocných, která v roce 1985 zveřejnil Americký svaz občanských svobod – H.Haškovcová, Práva pacientů, Nakladatelství Aleny Krtilové, Havířov, 1996

⁵⁰ Přehled práv pacientů dle: Vondráček L., Bouška I., Základy zdravotnického práva, Karolinum, Praha, 2004, str. 19, dle Haškovcové je nejzákladnější a nejdůležitější pacientovo právo na právo, tzn. mít právo (bez ohledu, zda jde např. o právo na informace o zdravotním stavu, právo na ochranu soukromí a osobnosti, právo na neinformování rodinných příslušníků, atd.)

Za právní základ postupu či poskytování lékařské péče je považován §11 zákona č.20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, která zakotvuje povinnost zdravotnických zařízení poskytovat zdravotní péči „v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy“, případně i článek 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, podle kterého jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. V obou případech jsou sice těmito povinnostmi zavázána zdravotnická zařízení, jde však především o povinnost uloženou současně všem lékařům a zdravotnickým pracovníkům, kteří zdravotní péči fakticky vykonávají.⁵¹ Ač se výše zmíněné paragrafy považují za jakýsi právní základ pojmu lege artis, skutečný význam tohoto pojmu není doposud v českém právním řádu výslovně a jednoznačně definován (snad nové reformní zákony současného ministra zdravotnictví počítají i s tímto doposud nejednoznačně vytyčeným pojmem, z kterého poté vyvstává celá řada diskuzí a otázek). Je třeba ještě dodat, že v tezi „v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy“ je zahrnuta (právě pod pojmem dostupný) i ekonomická možnost daného zdravotnického zařízení. Proto i z tohoto důvodu je třeba chápat význam pojmu lege artis tak, že je třeba využívat těch poznatků lékařské vědy, které jsou zdravotnickému zařízení dostupné, které jsou při správné diagnóze považovány za obvyklé a jejichž použití představuje odborně správný postup, avšak s přihlédnutím ke konkrétním (i ekonomickým) možnostem.⁵² Což neznamená, že každý pacient má automaticky právo na nejdražší a nejlepší zdravotní péči, byť existuje její levnější alternativa. Má ovšem právo na to, aby byl při jeho léčbě použit odborně správný postup, v souladu se současnými, pro Českou republiku a dané zdravotnické zařízení dostupnými poznatky lékařské vědy.⁵³

Právě zkoumání, zda bylo či nebylo v konkrétním případě postupováno lege artis je jedním z nejčastějších postupů při zjištění občanskoprávní (příp.

⁵¹ Zde můžeme zmínit §55 odst. 2 písm. a) zákona č.20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, §2 odst. 2 písm. i) zákona č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, nebo §2 odst. 1 Etického kodexu České lékařské komory, které zakotvují povinnost lékařů postupovat lege artis.

⁵² Mach J., *Medicína a právo*, C.H.Beck., Praha, 2006, str. 54

⁵³ Štefan J., Mach J., *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Praha, 2005, str. 211

trestněprávní) odpovědnosti lékaře (zdravotnického zařízení). Soudy při soudních jednání v těchto případech často vycházejí jen z posudků vypracovaných soudními znalci, či ústavy (případně jsou znaleckým posudkem pověřeny přímo lékařské fakulty). Což není nejlepší řešení, ale je třeba dodat, že soudce, není-li i zároveň absolventem lékařské fakulty, nemá často ani jinou možnost (vezmeme-li v úvahu fakt, že složité lékařské postupy jsou nad mezí chápání běžně inteligentního člověka).

Kromě práv, má pacient v rámci právního vztahu mezi ním a lékařem (zdravotnickým zařízením) také určité povinnosti.⁵⁴ Většinou se jedná o poměrně obecné povinnosti, které ve své podstatě odpovídají (či reflektují) §415 občanského zákoníku o předcházení škodám na zdraví. Jde o povinnosti: vyhýbat se jednání, které neúměrně ohrožuje jejich zdraví, pečovat o své zdraví, podrobit se lékařským prohlídkám, vyšetření, očkování a léčení a dalším opatřením v rozsahu stanoveném právními předpisy a dále o povinnosti uhradit pojistné na veřejné zdravotní pojištění a uhradit zdravotní péči poskytnutou nad rámec tohoto veřejného zdravotního pojištění.⁵⁵

5.2. Lékař

Jak již bylo zmíněno výše, právům pacienta v právním vztahu vzniklém v souvislosti s poskytováním lékařské péče odpovídá množství povinností, kterými je lékař (zdravotnický pracovník) zatížen. Mimo to můžeme uvést jakési základní povinnosti zmíněné odbornou literaturou.⁵⁶

Jde o :

- Povinnost vykonávat své povolání v rozsahu a způsobem, pro něž zásady určuje Ministerstvo zdravotnictví ČR ve spolupráci s profesními organizacemi (standarty)

⁵⁴ Samozřejmě právům, která pacient má, neodpovídá stejný počet povinností, protože je to pacientovo zdraví (potažmo život), o které v tomto případě jde. Těmito povinnostmi je zatížena právě druhá strana tohoto vztahu, a to lékař.

⁵⁵ Vondráček L., Bouška I., Základy zdravotnického práva, Karolinum, Praha, 2004, str. 19

⁵⁶ Vondráček L., Bouška I., Základy zdravotnického práva, Karolinum, Praha, 2004, str. 19-20

- Povinnost převzít a plnit i mimořádné zdravotnické úkoly uložené mu dočasně v důležitém obecním zájmu
- Povinnost poskytovat neprodleně první pomoc, jestliže by bez této pomoci byl neprodleně ohrožen život nebo zdraví a není-li pomoc včas dosažitelná obvyklým způsobem
- Povinnost zachovávat povinnou mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dověděl v souvislosti s výkonem svého povolání

Platné právní předpisy taxativně vypočítávají práva i povinnosti pacientů (fyzických osob – občanů), ale u lékařů (zdravotnických pacientů) tyto předpisy uvádějí více méně jen povinnosti.⁵⁷ Napříč odbornou literaturou a právními předpisy však určitá práva, přece jen nalzáme. V případě práva pacienta na svobodnou volbu lékaře, resp. zdravotnického zařízení, je třeba zmínit právo lékaře odmítnout tohoto pacienta převzít do péče „z kapacitních důvodů“, neboli jestliže by jeho přijetím bylo překročeno únosné pracovní zatížení lékaře, takže by nebyl schopen zajistit kvalitní (odpovídající) zdravotní péči o tohoto, nebo jiné pacienty, které má ve své péči.⁵⁸

K povinnostem lékařů (v určitých případech i zdravotnického personálu) uvedeným výše je třeba dodat, že nesplnění povinnosti první pomoci v situacích, kdy jde o záchranu lidského života nebo záchranu zdraví před vážným ohrožením má dokonce trestněprávní důsledky a může v tomto případě dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu neposkytnutí pomoci – dle §207 odst. 2 zákona č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. V případě povinnosti mlčenlivosti zdravotnických pracovníků je nutné ještě říci, že zákaz platí na všechny skutečnosti, které se týkají zdravotního stavu pacienta (v případě, že není lékař pacientem této mlčenlivosti přímo zproštěn). Mezi dalšími lze uvést povinnost poskytnout

⁵⁷ Vondráček L., Bouška I., Základy zdravotnického práva, Karolinum, Praha, 2004, str. 20

⁵⁸ Toho právo pacienta není v ČR neomezené. Omezujícím faktorem v tomto případě jsou zdravotní pojišťovny, se kterými má (nebo nemá) daný praktický (ambulantní) lékař uzavřenou smlouvu o poskytování zdravotní péče.

neodkladnou péči⁵⁹, povinnost vést zdravotnickou dokumentaci⁶⁰, nebo povinnost vhodným způsobem poučit nemocného popřípadě členy jeho rodiny o povaze jeho onemocnění a o potřebných výkonech, tak aby se mohly stát aktivními pomocníky při poskytování léčebně preventivní péče (zkráceně – informovaný souhlas)⁶¹. Problematika tzv. informovaného souhlasu je velice rozsáhlá a v mnoha směrech diskutabilní, leč přílišné zabíhání do detailů tohoto tématu je nad rámec této práce. Přesto si dovoluji alespoň zevrubně několik poznámek.

Informovaný souhlas by měl obsahovat informace především o účelu zákroku a léčby (druh onemocnění, diagnóza či podezření), o průběhu výkonu a způsobu jeho provedení (jak bude zákrok či léčba probíhat), o důsledcích výkonu (psychická a fyzická pozitiva příp. negativa daného výkonu), o rizicích spojených se zákrokem nebo léčbou (nejdůležitější část informovaného souhlasu – pacient má plné právo vědět, s jakými riziky je lékařem navrhovaný zákrok spojen), informace o reálných alternativách lékařem doporučeného zákroku, či informace o léčebném režimu spojeném se zákrokem nebo léčbou.⁶² Souhlas může být výslovný nebo také konkludentní, písemný či ústní. Přesná forma informovaného souhlasu dle dikce Úmluvy o lidských právech a biomedicíně není dána, záleží především na povaze zákroku (pokud se týká písemného souhlasu). Aby se předešlo sporům, je nutné vyžádat si písemný souhlas (tzv. pozitivní revers) před každým závažnějším zákrokem spojeným s vyšší mírou rizika pro pacienta a tím tak dokumentovat, že byl pacient řádně informován.⁶³ Samozřejmostí tohoto souhlasu je (i dle Úmluvy o lidských právech a biomedicíně), že jej lze kdykoliv odvolat. K právu pacienta být informován (a tomu odpovídající povinnosti lékaře jej informovat) náleží také

⁵⁹ Neodkladná péče je rozdílná od první pomoci. Může jít o zdravotní péči následující po poskytnutí první pomoci a není nikterak časově omezena, jde nepochybně o péči nutnou a neodkladnou a je jedním z důvodů, kdy nemůže lékař odmítnout přijetí pacienta do péče ani z kapacitních důvodů.

⁶⁰ Zákonem č. 20/1966 Sb. byla zdravotnickým zařízením uložena povinnost vést zdravotnickou dokumentaci, která má obsahovat osobní údaje pacienta v rozsahu nezbytném pro jeho identifikaci a zjištění anamnézy, informace o jeho onemocnění, průběhu a výsledku vyšetření a o dalších významných okolnostech souvisejících s jeho zdravotním stavem a postupem při poskytování zdravotní péče. Tato dokumentace musí být vedena průkazně, pravdivě a čitelně s datem zápisu, identifikací a podpisem osoby, která zápis provedla.

⁶¹ §23 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdravý lidu

⁶² Mach J., *Medicína a právo*, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 19 - 20

⁶³ Mach J., *Medicína a právo*, C.H.Beck, Praha, 2006, str. 21

právo nebýt informován, přání pacienta nebýt informován o svém zdravotním stavu.⁶⁴ Problematika povinnosti lékaře informovat pacienta pravdivě a srozumitelně o jeho zdravotním stavu i v případech infaustní prognózy je velice složitá a je tématem mnoha odborných diskuzí. Leč se jedná bezpochyby o téma velice zajímavé, bohužel přesahuje rámec této práce.⁶⁵

⁶⁴ Toho právo je však omezeno určitými situacemi, kdy nemůže být uplatněno – případ, kdy pacient trpí přenosnou chorobou.

⁶⁵ K této tématice blíže viz. Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str.213 a násl., Mach J., Medicína a právo, C.H.Beck., Praha, 2006, str. 24 a násl., Mach J., Rath D., Právní sebeobrana lékaře, Presstempus, Praha, 2003, str. 31 a násl.

6. Odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem a dalšími okolnostmi při výkonu lékařské péče

6.1. Obecná odpovědnost dle §420 občanského zákoníku

Často se poukazuje na velkou odpovědnost zdravotních pracovníků při poskytování zdravotní péče především proto, že zdraví je považováno za jednu z nejvyšších hodnot, které člověk má. I proto je zde tak důležitá generální prevenční klauzule občanského zákoníku (§415) – povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám (mimo jiné) na zdraví.⁶⁶ Porušení této povinnosti nemusí být způsobeno jen tím, že určitý subjekt (např. zdravotnické zařízení) jedná takovým způsobem, že dochází k ohrožení chráněných zájmů, stačí i to, že je onen subjekt nečinný, ačkoliv měl vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby předešel vzniku škody.⁶⁷

Nejčastějším příkladem odpovědnosti vznikající při poskytování zdravotní péče v režimu občanského práva je odpovědnost za škodu na zdraví způsobenou jinému porušením právní povinnosti zdravotnickým pracovníkem (příp. lékařem), tedy tzv. obecná odpovědnost (dle §420 občanského zákoníku).⁶⁸ V našem případě je nutné zmínit i odstavec 2 tohoto §420, a to především v toho důvodu, že ač v případě této obecné odpovědnosti za škodu tím, kdo porušil právní povinnost, je lékař (zdravotnický pracovník), tak odpovídat bude samo zdravotnické zařízení.⁶⁹ Této odpovědnosti se lze zprostit, prokáže-li dotčený, že škodu nezavinil.⁷⁰ Ustanovení o obecné odpovědnosti za škodu se použijí tehdy, jestliže konkrétní případ nelze

⁶⁶ Velice často je totiž předcházení škodám jediným účinným prostředkem a ono základní pravidlo náhrady škody *restitutio in integrum* je u škody na zdraví mnohdy sotva použitelné.

⁶⁷ Prudil L., *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*, IDV PZ, Brno, 2002, str.11

⁶⁸ Brůha, D. *Odpovědnost za škodu na zdraví při poskytování zdravotní péče z pohledu občanského práva*. Bulletin Odborového svazu zdravotnictví a sociální péče ČR, 2003, č. 01, str. 32-33

⁶⁹ Dle znění předmětného §, kdy škoda je způsobena právnickou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena těmi, které k této činnosti použili, při čemž tyto osoby samy za takto způsobenou škodu odpovídají nikoliv dle občanského zákona, ale „jen“ dle pracovněprávních předpisů.

⁷⁰ §420 odst. 3 občanského zákoníku

zahrnout pod některé ustanovení pojednávající o tzv. zvláštní odpovědnosti, které navazují a konkretizací doplňují obecnou odpovědnost v systematicce občanského zákoníku.⁷¹

K porušení právní povinnosti může dojít nejenom aktivním (komisivním) jednáním, ale i v důsledku nečinnosti tam, kde konáno být mělo (omisivní jednání - nekonání).⁷² Již bylo řečeno, že k porušení právní povinnosti (ať již stanovené zákony, nařízeními vlády, stanovami, řády či směrnicemi) dochází především tzv. postupem non lege artis, tedy nikoliv v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.

Jak jsem již naznačoval v předchozích kapitolách, k realizaci odpovědnosti je nutné, aby byly současně splněny všechny nutné předpoklady tohoto právního vztahu (porušení právní povinnosti, vznik škody – újmy, kauzální nexus a zavinění). Nejsložitějšími problémy při řešení odpovědnostních právních vztahů často bývají situace týkající se příčinné souvislosti neboli prokázání, že škoda (újma) na zdraví, která poškozenému vznikla, byla důsledkem právě toho daného lékařova postupu (postupu non lege artis). Příčinná souvislost mezi zaviněným protiprávním jednáním zdravotnického pracovníka (lékaře) a vznikem škody na zdraví musí být bezpečně prokázána, nestačí tu pouhá pravděpodobnost. Na druhou stranu ji ovšem nelze vyloučit jen z toho důvodu, že protiprávní jednání škůdce dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní stav poškozeného.⁷³ To znamená, že v tomto případě leží důkazní břemeno na žalovaném stejně tak, jako v případě prokázání, zda šlo o protiprávní úkon, nebo opomenutí, přicházejí-li v úvahu obě tyto alternativy.⁷⁴

Pro založení lékařské odpovědnosti je podstatné, zda zjištěná pochybení při léčbě chorobného stavu pacienta byla či jsou alespoň jednou z příčin jeho

⁷¹ Více ke zvláštním druhům odpovědnosti viz. dále v textu

⁷² Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 434

⁷³ K tomuto se shodně vyjádřil Nejvyšší soud jak ve svém usnesení pod sp. zn. 25 Cdo 168/2003, tak také v Rozsudku R 21/1992, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

⁷⁴ Zde narážím na Rozsudek R 21/1992, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaný Nejvyšším soudem ČR, který se vyjádřil v tom duchu, že pokud některou se skutečností, jež přicházejí v úvahu jako příčiny vzniku škody, bez nichž by škodlivý následek nenastal, je třeba posoudit z toho hlediska, zda šlo o jednání nebo opomenutí protiprávní, při čemž důkazní břemeno zde nese poškozený žalobce.

případného úmrtí, a to příčinou důležitou, podstatnou a značnou, bez níž by k případnému úmrtí pacienta nedošlo. K tomuto názoru dospěl Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003, ve kterém Nejvyšší soud řešil případ úmrtí pacienta, při němž dospěl k závěru, že v daném případě je třeba vycházet z toho, že žalovaní nemohou odpovídat za poškození zdraví L. V., vzniklé bakteriálním onemocněním, nýbrž jejich odpovědnost může být dána, pokud škodlivý následek (smrt pacienta) byl způsoben nesprávně vedeným způsobem léčby tohoto onemocnění. V rámci tohoto řízení totiž bylo zjištěno, že příčinou úmrtí L. V. byl septický šok vyvolaný bakteriální infekcí po prodělaném zánětu prstu, včetně toho, že k tomuto infekčnímu onemocnění došlo ještě před tím, než se L. V. k lékařům vůbec dostavil. Z těchto důvodů bylo zřejmé, že postup lékařů při ošetření pacienta nevyvolal infekci ani jeho chorobný stav vedoucí ke smrtelnému následku. Tímto jsem chtěl zdůraznit důležitost znaleckého dokazování a správného vymezení skutečností, mezi kterými má být právě znaleckými posudky prokazován vztah příčinné souvislosti. V tomto případě se soudy správně zaměřily na otázku, zda nebyl chybného stanovení diagnózy a nesprávného způsobu léčby, by ke smrti L. V. nedošlo, tedy zda správně zvolený postup léčby jeho onemocnění by zabránil jeho smrti.

Dále je nutné ještě zmínit hledisko souvislosti časové a věcné při prokazování kauzálního nexu. Sama časová souvislost mezi porušením právních povinností a vzniklou škodou, není sama o sobě rozhodující. Důležitou je souvislost věcná, souvislost příčiny a následku, u které je časová souvislost pouze jakýmsi pomocným vodítkem při posuzování právě věcné souvislosti.⁷⁵ Často zde totiž z laického hlediska dochází k mylné představě. Protože každé konání a jeho důsledky představují řetězec příčinných souvislostí, je pro konkrétní odpovědnost daného subjektu důležité vymezit rozhodující článek tohoto řetězce. Stává se, že nemocní omylem rozšiřují své nároky z odpovědnosti za zaviněné komplikace při poskytování zdravotní péče

⁷⁵ R 21/1992, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

i na škodu či poškození lékaři nevyvolaná. Přesné vymezení hranic této odpovědnosti bývá často značně obtížné.⁷⁶

Neméně důležitým předpokladem vzniku odpovědnostního právního vztahu je i škoda, v našem případě škoda (újma) na zdraví. Nutno dodat, že z legislativního hlediska a především v oblasti zdravotnického práva dosud uznávaný pojem škody jako majetkové újmy by se měl již překonat a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného, k čemuž se hlásí i principy evropského deliktního práva.⁷⁷

Bylo již řečeno, že posledním (ne však nedůležitým) z nutných předpokladů odpovědnostního právního vztahu je zavinění, které je občanským zákoníkem (§420 odst. 3) presumováno. Pro úplnost ještě dodám, že zavinění se může vyskytovat ve dvou formách – úmysl a nedbalost (úmysl se dále člení na nepřímý a přímý a nedbalost může být vědomá a nevědomá).⁷⁸

O obecnou odpovědnost dle § 420 občanského zákoníku půjde i v případě způsobení škody (újmy) na zdraví nejenom zaměstnancem právnické (či fyzické) osoby, ale i v případě soukromého lékaře, který vykonává pro nemocnici či zdravotnické zařízení určité výkony na základě smluvního vztahu, nebo i v případě činnosti studentů lékařských fakult a středních zdravotnických škol vykonávajících v nemocnicích nebo zdravotnických zařízeních praxi v rámci studia a přitom způsobí nemocnému škodu.⁷⁹

6.2. Odpovědnost za škodu dle §421a občanského zákoníku

Vedle obecné odpovědnosti za škodu dle § 420 občanského zákoníku je velmi frekventovaným a ve zdravotnické oblasti často řešeným případem i tzv. odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze

⁷⁶ Prudil L., *Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví*, IDV PZ, Brno, 2002, str. 15

⁷⁷ Z názoru Ústavního soudu Pl. ÚS 16/2004

⁷⁸ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo*, ASPI, Praha 2006, str. 462

⁷⁹ Švestka J., Jehlička O., *Občanský zákoník, Komentář*, C. H. Beck, Praha, 1994, str. 194 - 195

přístroje⁸⁰, tedy odpovědnost, která se nachází v systematice občanského zákoníku pod § 421a. Velice důležitým je zde i odstavec druhý, který danou odpovědnost konkretizuje – odpovědnost se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.

Tato odpovědnost je založena na tzv. objektivním principu, což znamená, že se zde nevyžaduje (na rozdíl od výše uvedené obecné odpovědnosti) zaviněný protiprávní úkon. Jelikož se jedná o případy spojené se zvýšeným rizikem pro okolí, nejsou zde stanoveny za splnění nutných předpokladů žádné zvláštní liberační důvody.⁸¹ V úvahu přichází ovšem spoluzavinění poškozeného (§ 441 občanského zákoníku), který může nést vzniklou škodu poměrně. Nutné předpoklady vzniku odpovědnosti dle § 421a jsou: okolnost, která má svůj původ v povaze přístroje nebo jiné věci, které bylo k plnění závazku použito (např. rtg přístroj, léky, injekční stříkačky, apod.), vzniklá škoda a kauzální nexus mezi touto okolností a vzniklou škodou.⁸² Důkazní břemeno leží na poškozeném (v případě soudního sporu na žalobci), který musí prokázat splnění těchto předpokladů. Za takto vzniklou škodu odpovídá poškozenému ten, kdo přístroj či věc při poskytování zdravotní péče použil a nikoliv výrobce.⁸³ Objektivní odpovědnost v tomto případě neznamena (ve světle soudní judikatury) odpovědnost neomezenou, či rozšířenou na případy, kdy předpoklady jejího vzniku nejsou splněny, ale odpovědnost zdravotnického zařízení za škodu vzniklou při poskytování lékařské péče je dána pouze tehdy, jestliže škoda má svůj původ v povaze konkrétní použité věci.

Samozřejmě v praxi je nezbytné při vzniku škody a odpovědnosti za ni zjistit, zda jde o případ obecné odpovědnosti, či právě odpovědnosti dle § 421a občanského zákoníku. Hranice mezi těmito odpovědnostmi je často velmi tenká. V případě odpovědnosti mající původ v povaze přístroje musí být škoda

⁸⁰ Celý název dle občanského zákoníku je odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito.

⁸¹ Na rozdíl od výše uvedené obecné odpovědnosti, kde se exkulpuje ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil - § 420 odst. 3 občanského zákoníku.

⁸² Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 522

⁸³ Což ovšem nevylučuje regresivní nárok zdravotnického zařízení na výrobce či dodavatele daného přístroje.

způsobena právě povahou konkrétního použitého přístroje nebo jiné použité věci, samostatný zdravotnický zákrok nebo způsob jeho provedení není soudní judikaturou za tento druh odpovědnosti považován a musí tak být posuzován dle ustanovení o obecné odpovědnosti za škodu dle občanského zákoníku.⁸⁴ Mluví se zde o „povaze“ použitého přístroje nebo věci, protože ustanovení této odpovědnosti budou použita nejenom v případě, že přístroj či věc bude závadná, ale i v případě, že takový přístroj nebo věc (ač nezávadná) byla takové povahy, že touto svojí povahou zapříčinila vznik škody. U prostředků, u kterých nemůžeme hovořit o závadnosti (léky nebo diagnostické pomůcky), je tato odpovědnost dána tehdy, došlo-li u pacienta jejich aplikací k vedlejším účinkům, pokud ovšem tyto vedlejší účinky byly vyvolané právě povahou těchto použitých prostředků⁸⁵ (ovšem v případě, kdy vedlejší účinky byly vyvolány podáním zcela nevhodného léku, nebo diagnostických pomůcek - bez ohledu na jejich povahu - dalo by se toto jednání považovat za postup non lege artis spočívající v pochybení lékaře či zdravotnického personálu, a proto by se dále postupovalo v intencích obecné odpovědnosti za škodu dle § 420 občanského zákoníku).

Jak již bylo naznačeno, jde o tzv. objektivní odpovědnost, čili nepřichází v úvahu žádný liberační důvod (pomineme-li spoluúčast poškozeného). V tomto duchu se nese i rozsudek R 9/1977 pokud hovoří, že jestliže došlo ke vzniku škody následkem alergie nebo idiosynkrazie osoby, které byly poskytnuty zdravotnické služby, je třeba mít na zřeteli, že tato alergická nebo idiosynkratická reakce organismu na určitou látku je reakcí na povahu, kterou tato látka má a tudíž se zdravotnické zařízení v tomto případě odpovědnosti zbavit nemůže (v tomto konkrétním případě šlo o alergickou reakci pacientky na kontrastní látku, čehož příčinou byl spasmus mozkových tepen).

⁸⁴ R 2/1987, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

⁸⁵ O odpovědnost za škodu mající původ v povaze přístroje či věci půjde v případech, kdy byla použita věc, o které je známo, že se vedlejší účinky při jejím použití vyskytují ve větší míře, nebo v případech, o které toto známo není, ale dodatečně se prokáže, že dochází taktéž jejím použitím ve větší míře k vedlejším účinkům. Pokud půjde o věc, o které toto známo není a ani se to později neprokáže, bude rozhodující a předmětem dokazování právě to, zda škodlivé účinky (v tomto případě přesto vyskytnuté) vyplývají z povahy této věci - R 9/1977, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

Vlastnost či povahu použité věci či přístroje je třeba posuzovat i vzhledem k tomu, zda je u nich určitá vlastnost předepsána, nebo se předpokládá. Pokud je posléze takovýchto věcí, u nichž se tato vlastnost předpokládá, použito a tyto zmíněnou předepsanou vlastnost postrádají, lze dovodit, že byla-li chybějící vlastnost příčinou vzniku škody, byla škoda způsobena okolnostmi, které mají svůj původ v povaze přístroje. Je ovšem třeba dodat, že, jak ve smyslu výše uvedeného rozhodnutí R 9/1977, tak i R 2/1987, vadnost nebo jiný nedostatek použité věci nejsou nutným předpokladem vzniku odpovědnosti dle § 421a občanského zákoníku, ale stačí, že příčinou vzniku škody byla povaha použitého prostředku, která, ač obvykle vznik škody nevyvolává, tak v konkrétním případě škodu vyvolala. Tato předpokládaná či předepsaná vlastnost se může týkat i sterility nástrojů používaných při lékařských výkonech. Jde o nutnou (předepsanou) vlastnost, která je předpokládána, a proto nesterilita nástrojů používaných při výkonu zdravotnické služby je třeba považovat za okolnost, která má původ v povaze přístroje, nebo jiné věci.⁸⁶ Nutno ještě dodat, že aby byly splněny předpoklady vzniku této odpovědnosti, je třeba bezpečného zjištění, že ke vzniku škody došlo skutečně díky povaze použitého přístroje. K založení odpovědnosti tedy nemůže stačit pouhé připuštění možnosti onemocnění v souvislosti s lékařským ošetřením.⁸⁷

Ve dvou výše uvedených rozsudcích se soud zabýval otázkou nedostatečné sterility jehly, pomocí které došlo k infikování pacienta. Opět jehlu, avšak jinou její vlastnost posuzoval Krajský soud v Českých Budějovicích pod sp. zn. 5 Co 465/90, při kterém došel k závěru, že je dána

⁸⁶ Nedostatečná sterilita zdravotnického materiálu jako okolnost, mající původ v povaze přístroje nebo věci byla zmíněna v rozhodnutích 25 Cdo 1003/2002, 2 Cdon 961/96, nebo R 2/1987. Nejvyšší soud v této souvislosti dospěl k závěru, že zdravotnický subjekt odpovídá vždy za škodu, pokud aplikoval infikované injekce i před dobou 180 dnů maximální hranice inkubační doby (v tomto případě se jednalo o nákazu infekční hepatitidou typu B), event. pokud byl pacient ve styku s nosičem viru, zaměstnancem zdravotnického subjektu, neboť jestliže lékařská věda připouští možnost nemoci v latentní podobě, je příčinná souvislost mezi použitím přístroje (nástroje, či jiného kontaktu) a vznikem škody prokázána.

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1003/2002. Stejně závěry byly konstatovány i v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 961/96, kde mimo jiné zmínil Nejvyšší soud další důležitou okolnost, že pokud byl příčinou nákazy pacienta při lékařském vyšetření kontakt s osobou (zdravotnický pracovník), která byla nosičem viru, nelze za příčinu vzniku škody považovat okolnost mající původ v povaze přístroje či jiné věci.

odpovědnost zdravotnického zařízení i v případě, že je vyvolávajícím faktorem poškození zdraví vpich injekční jehlou při odběru krve, protože příčina spočívá v povaze přístroje. V tomto případě došlo ke škodě na zdraví reflexním mechanismem, kdy základním vyvolávajícím mechanismem poruchy zdraví byl právě vpich jehlou. Proto Krajský soud přistoupil k závěru, že škoda spočívá v povaze použitého nástroje – ostré injekční jehly, která je při použití způsobilá vyvolat takový škodlivý následek, byť jen při určité dispozici pacienta.

Újmu na zdraví vzniklou alergickou reakcí na podanou látku nebo lék (neboli škoda na zdraví vzniklá v důsledku okolností, které mají původ v povaze látky) jsem již zmiňoval. Může však dojít i k situaci, kdy, přestože vznikne škoda na zdraví alergickou reakcí na podanou látku, tak se nemusí nutně jednat o odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi mající svůj původ v povaze přístroje nebo věci. Mám zde na mysli případ, kdy, ač dojde aplikací látky k alergické reakci a tím k poškození zdraví (a okolnost mající původ v povaze látky se tak nabízí), tak se bude jednat o odpovědnost obecnou. Bude tomu tak v situaci, kdy dojde k technicky nesprávně provedenému zákroku, následně čehož se aplikovaná látka dostane do míst, kam není určena, a tím dochází k alergické reakci (samozřejmě za předpokladu, že se prokáže, že, byla-li by látka aplikována správně, tak by k alergické reakci nedošlo). Proto je třeba danou situaci posuzovat dle ustanovení občanského zákoníku o obecné odpovědnosti za škodu, neboť v takovýchto případech je vyvolávajícím činitelem poruchy na zdraví chybný způsob provedení lékařského zákroku.⁸⁸

Ač byl způsob postupu při lékařském zákroku v určitých případech zhodnocen Nejvyšším soudem, že se nejedná o okolnost mající svůj původ v povaze přístroje a musí tak být daný postup hodnocen dle ustanovení občanského zákoníku o obecné odpovědnosti za škodu⁸⁹, tak může nastat i zcela opačný případ. Názorně je to vidět na následujícím případě, kdy žalovaný

⁸⁸ V konkrétním případě šlo o technicky nesprávně provedený obstřík krční páteře mezokainem, kdy došlo k proniknutí této látky do páteřního kanálu a míšní kapaliny, kde vyvolala alergickou reakci a chemickou myelitidu. Zabýval se tím Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdo 961/96, publikovaný v Právních rozhledech č. 10/1997, str. 531

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003, nebo R 2/1087, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

utrpěl škodu na zdraví při operaci páteře ve zdravotnickém zařízení, po kterém následně požadoval náhradu škody.⁹⁰

Konkrétně se jednalo o poškození míchy s trvalými následky spočívajícími v těžké poruše hybnosti všech končetin (spastické kvadruparéze) a v těžké poruše vyprazdňování. V posuzovaném případě lékaři zvolili správný způsob operace s použitím tzv. drátěných kliček, který byl u žalobce, trpícího vrozenou vadou páteře, jediným řešením a všechny výkony provedli standardním způsobem, v souladu s dostupnými poznatky vědy (i jednotlivé operační výkony byly provedeny technicky správně, *lege artis*, jak zhodnotil i soudní znalec). K poškození míchy došlo při podsouvání pravé drátěné kličky pod oblouky prvního a druhého krčního obratle, neboť vzhledem k anatomickým dispozicím žalobce klička začala míchu utlačovat. Lékaři vyjmuli drátěné kličky bezprostředně po zjištění, že utlačují míchu. Oba soudy (jak soud prvního stupně, tak i soud odvolací) uzavřely, že žalovaná odpovídá žalobci za škodu na zdraví podle § 421a občanského zákoníku bez zřetele k tomu, že operace byla správně indikována i správně provedena, byla však spojena s rizikem, že právě při podsouvání drátěné kličky pod oblouk obratle může dojít k poškození míchy. Požadavkům „*lege artis*“ odpovídá i to, že klička se zasouvá do páteřního kanálu prakticky naslepo, protože pod oblouk obratle není vidět. Nejvyšší soud však zastal názor odlišný a k podanému dovolání žalované konstatoval: „Skutková podstata objektivní odpovědnosti podle § 421a občanského zákoníku předpokládá příčinnou souvislost mezi působením okolností, jež mají původ v povaze použité věci, a škodlivým následkem (v dané věci poškození zdraví). Nelze od sebe oddělovat, jak o to usiluje dovolatelka, samo o sobě statické působení (tlak na míchu) zavedené drátěné kličky na místě, od postupu při podsouvání kličky pod oblouky krčních obratlů. Použitím věci (přístroje) v daných souvislostech zákon rozumí ty úkony, které jsou nezbytné pro řádné fungování věci, popřípadě dosažení účelu (stavu) sledovaného jejím užitím. Má-li být dosaženo konečného stavu, který je zdravotním výkonem sledován, tedy v dané věci, že drátěné kličky fixují obratle, pak ,okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, se

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1129/2005

rozumí také ty souvislosti, které jsou vyvolány obecně užívanou technologií operativního výkonu při jejich zavádění.“

Zde se ukazuje, že i když byl zákrok proveden lege artis a zmíněná drátěná klička byla bezvadná, tak postup, který je rizikový sám o sobě přesto zhodnotil soud jako postup, za který je odpovědné zdravotnické zařízení dle § 421a občanského zákoníku (ač by se mohl logicky odůvodnitelný zdát názor, že takto soud zhodnotí případ, pokud je použitý předmět vadný – v tomto konkrétním případě – pokud by měla drátěná klička špatný tvar nebo velikost, nebo byla jinak vadná). Toto rozhodnutí je tak i v souladu s dosavadní judikaturou, především pokud jde o rozhodnutí R 9/1977, které mimo jiné v tomto ohledu uvádí, že je zcela v pořádku, aby se při poskytování zdravotnických služeb používaly nástroje a látky, jejichž použití je spojeno s určitým rizikem, které musí lékařská věda mít na zřeteli. Poté je na úvaze jednotlivých lékařů (či jiného personálu příp. zdravotnických zařízení), aby uvážili riziko, které je ještě únosné, a aby se v tomto ohledu rozhodli, jaký postup zvolit. Za zvolenou možnost či cestu jsou pak odpovědní, pokud byly výsledky vyvolané povahou použité věci.

Zde se jasně ukazuje na jedné straně potřeba, aby se lékařská věda neustále zlepšovala a zkoušely se nové (ať už rychlejší, šetrnější nebo technicky dokonalejší) postupy a na straně druhé jisté omezení, ve formě právě objektivní odpovědnosti dle § 421a občanského zákoníku.

6.3. Odpovědnost za škodu dle § 420a občanského zákoníku

Dalším možným druhem odpovědnosti, který by mohl při poskytování zdravotní péče nastat, je odpovědnost za škodu způsobenou jinému provozní činností. Jedná se o odpovědnost za škodu jak fyzické, tak i právnické osoby. Škoda je dle občanského zákoníku v rámci tématu této práce způsobena provozní činností, je-li způsobena činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti, případně fyzikálními, chemickými nebo

biologickými vlivy tohoto provozu na okolí⁹¹. Odpovědnost za škodu provozní činností předpokládá tyto nutné předpoklady jejího vzniku⁹²: existence události vyvolané provozní činností (kdy za provozní činnost se považuje soustavná činnost, která je spjata s určitým provozem, jenž organizuje a řídí fyzická nebo právnická osoba⁹³), způsobení škody a příčinná souvislost mezi provozní činností a způsobenou škodou. Mezi nutnými předpoklady nenalzáme zavinění (ať již ve formě úmyslu či nedbalosti), protože se jedná o tzv. objektivní odpovědnost neboli odpovědnost za výsledek. Této odpovědnosti se může, ten kdo ji způsobil, zprostit pouze v případě pokud prokáže, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.⁹⁴

Vedle obecné odpovědnosti za škodu se dle dikce občanského zákoníku nabízí právě odpovědnost zdravotnického zařízení za škodu způsobenou provozní činností. Všechny případné pochybnosti rozptýlil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 25 CO 169/97⁹⁵, který upřesnil, že provozní činností se v tomto ohledu obvykle rozumí činnost pravidelná a organizovaná, za účelem dosažení určitého cíle a v souladu s předmětem činnosti konajícího. Přestože tato dikce poměrně odpovídá penzu činností prováděných zdravotnickými zařízeními, Krajský soud konstatoval, že lékařská činnost je natolik specifická, že ji nelze podřadit paragrafu 420a občanského zákoníku, přičemž její výlučnost spočívá především ve zvýšeném riziku vzniku škody na zdraví (což plyne jak z přirozeného stupně rozvoje lékařské vědy nebo z obecné obtížnosti zdravotnické činnosti, tak i z používané techniky, léků a složitosti jevů, do nichž lékař svým výkonem zasahuje). Je více než zřejmé, že

⁹¹ Pod písmenem c odstavce 2 § 420a je dále uvedeno i oprávněným prováděním nebo zajištěním prací, jimiž je jinému způsobena škoda na nemovitosti nebo je mu podstatně ztíženo nebo znemožněno užívání nemovitosti.

⁹² Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 516 - 518

⁹³ S ohledem na zvýšenou ochranu zájmů poškozených osob, ve zdravotnictví zvláště, je třeba provozní činnost brát jako každou fakticky, soustavně prováděnou činnost spojenou s provozem fyzické nebo právnické osoby - Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 516

⁹⁴ § 420a odst. 3 občanského zákoníku

⁹⁵ V odborné literatuře bývá v této souvislosti často citována právní věta tohoto rozhodnutí: „I po novele občanského zákoníku, která byla provedena zákonem č. 509/1991 Sb. a která v ustanovení § 420a nově upravila odpovědnost za škodu z provozní činností, se odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem posuzuje jako obecná odpovědnost za škodu podle § 420 občanského zákoníku.

takovéto komplikované procesy a výkony nesou v sobě určitou míru rizika poškození zdraví pacienta. Pokud by tedy byla zdravotnická zařízení (potažmo lékaři) volána k přísné objektivní odpovědnosti (dle § 420a) za každou škodu vzniklou na zdraví pacienta při lékařské činnosti, mělo by to na lékaře velmi demoralizující a demotivující vliv. Více méně by se tím vyloučila jakákoliv možnost lékaře exkulpat se.⁹⁶

6.4. Nemajetková újma dle § 11 a násl. Občanského zákoníku, vzniklá v souvislosti s výkonem lékařské péče

Základ vzniku nemajetkové újmy a jejího případného odškodnění můžeme nalézt v Listině základních práv a svobod, ať již v článku 7 nebo 10 Listiny. Mám tím na mysli tzv. právo na ochranu osobnosti. Jaké všechny „oblasti“ lze tímto právem chránit je demonstrativně vytyčeno v občanském zákoníku⁹⁷. Právě demonstrativní výčet se skrývá pod slůvkem „zejména“ a jde tedy takto chránit lidský život a zdraví, občanská čest, lidská důstojnost, soukromí, jméno a projevy osobní povahy. S ohledem na demonstrativní výčet jednotlivých dílčích práv lze usoudit, že do práva na ochranu osobnosti patří rovněž právo na ochranu osobní svobody, právo na podobu a právo na zdravé životní prostředí.⁹⁸ Vzhledem k výše uvedenému výčtu lze pod toto právo subsumovat i právo na zachování lékařského tajemství.

Souhrn způsobů záznamů projevů osobní povahy jako jsou písemnosti, podobizny, obrazové snímky, obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby jsou uvedeny v § 12, včetně možností jejich použití.⁹⁹ Ve zdravotnické praxi by se mohlo jednat např. o písemnosti osobní povahy, které nemocný předal svému lékaři, fotografie těla pacienta nebo fotografie pořízené při pitvě zemřelého, v úvahu mohou přicházet i obrazové a zvukové záznamy pořízené

⁹⁶ Zeman Z., Doležal A., Právní odpovědnost a právní vztahy v porodnictví, Galén, Praha, 2000, str.28

⁹⁷ Zákon č. 40/1966 Sb., v platném znění, §§ 11 - 16

⁹⁸ Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str. 85

⁹⁹ Tyto lze použít pouze se souhlasem fyzické osoby, které se týkají, pokud nejde o použití k účelům úředním na základě zákona. Taktéž lze tyto výčet těchto záznamů použít pro vědecké a umělecké účely, případně i pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Ani tak ovšem nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy této fyzické osoby.

např. při skupinové a individuální psychoterapii, videozáznamy z chirurgických zákroků a operací, apod. Nakládání se všemi těmito záznamy je možné pro vědecké účely i bez souhlasu nemocného, avšak vždy se musí dbát jeho oprávněných zájmů, se kterými toto nesmí být v rozporu.¹⁰⁰

Právo na ochranu osobnosti ve zdravotnictví, pokud se jedná o nemateriální újmu, jde ruku v ruce s tzv. informovaným souhlasem, který je jakýmsi nutným předpokladem postupu po právu při nakládání s těmito záznamy a informacemi.

Fyzická osoba má především právo na upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny nedostatky takto vzniklé, a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění (výši přiměřeného zadostiučinění určí poté soud k závažnosti vzniklé újmy). Pokud se morální zadostiučinění v konkrétním případě jeví jako nedostatečné, může soud přiznat náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Odpovědnost za nemajetkovou újmu je založena na tzv. objektivním principu („odpovědnost za výsledek“), to znamená, že se nevyžaduje zavinění škůdce, neoprávněnost zásahu se však vyžaduje vždy. Pokud se však jedná o zásah do osobnostního práva skutkovými tvrzeními difamující povahy, lze se této odpovědnosti zprostit, prokáže-li se pravdivost takovýchto tvrzení (tzv. důkaz pravdy). Avšak ani tento důkaz pravdy nestačí na zproštění se odpovědnosti v případě, že se jedná o zásah do osobního soukromí, včetně intimní sféry. Jsou-li totiž takové informace zveřejněny, představují vždy, s ohledem na svou povahu, zásah do práva na ochranu osobnosti.¹⁰¹ Nutno dodat, že pokud je takovým jednáním způsobena škoda, odpovídá za ni škůdce také, ale dle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu.

Je nepochybné, že pokud dojde k neoprávněnému zásahu práva na ochranu osobnosti, je na místě požadovat odškodnění této nemateriální újmy. Stolínová s Machem¹⁰² však do demonstrativního výčtu v zákoně obsaženého zahrnují i možnost domáhat se žalobou na ochranu osobnosti řádné zdravotní péče, odpovídajícím současným poznatkům lékařské vědy, kde imateriální

¹⁰⁰ Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str. 86

¹⁰¹ Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str. 87

¹⁰² Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998

újmou by mohla být důvodná obava o vlastní život a zdraví včetně psychické újmy z toho plynoucí, psychický stres plynoucí z nevhodného nebo hrubého jednání zdravotníků, nebo psychická újma vyplývající z bezdůvodného obohacení.

Neoprávněný zásah do osobnostního práva může proběhnout ve zdravotnické oblasti i prostřednictvím rodinného práva. Tuto problematiku řešil ve svém rozsudku i Nejvyšší soud ČR¹⁰³ týkající se zničení mužských zárodečných buněk, darovaných manželem pro účely umělého oplodnění manželky. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že došlo-li ve zdravotnickém zařízení v důsledku postupu „non lege artis“ ke znehodnocení nebo zničení mužských zárodečných buněk (a jde tedy o zásah do reprodukčních schopností dárce, jež jsou nepochybně hodnotou tvořící součást jeho tělesné integrity), jedná se o zásah objektivně způsobilý neoprávněně zasáhnout do osobnostních práv manželů na soukromí a rodinný život (v souladu s judikaturou Ústavního soudu, který uvedl, že „soukromí v sobě zahrnuje i sféru rodinného života). Pokud jde v projednávané věci o odpovědnostní vztahy, náleží zadostiučinění z důvodu ztráty plodnosti (jako nemateriální újmy).¹⁰⁴

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2914/2005

¹⁰⁴ V souladu s výše uvedeným dále Nejvyšší soud uvedl, že v rámci jednotného práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot, resp. stránek osobnosti fyzické osoby, jako neoddělitelných součástí její celkové fyzické a psychické integrity. V tomto pojetí uvádí v demonstrativním výčtu typická dílčí práva na ochranu osobnosti § 11 občanského zákoníku. Mezi práva významná ve vztahu k projednávané věci patří do rámce všeobecné úpravy § 11 daného zákona právo na ochranu života, zdraví a těla, souhrnně označované jako právo na tělesnou integritu a její nedotknutelnost a dále právo na soukromí a rodinný život.

7. Náhrada škody způsobené na zdraví pacienta

7.1. Způsob a rozsah náhrady škody

Rozhodne-li soud o oprávněnosti nároku poškozeného a tudíž vzniku odpovědnosti za škodu, přichází na řadu institut náhrady škody takto způsobené. Základ náhrady škody je jako celá odpovědnost za škodu upraven taktéž v občanském zákoníku, konkrétně pod §§ 442 a násl.

7.1.1. Způsob náhrady škody

Škoda se zpravidla hradí v penězích (tzv. reletární náhrada).¹⁰⁵ Je-li to však možné a účelné a požádá-li o to poškozený, lze náhradu škody poskytnout i uvedením v předešlý stav (*restitutio in integrum*). Možným dalším způsobem je poté kombinace předešlých dvou způsobů (především tam, kde sama naturální restituice nepostačuje k plnému odškodnění poškozeného). Skutečností je, že ve zdravotnické praxi zcela převažuje peněžní náhrada (ačkoliv uvedení v předešlý stav není vyloučeno) právě proto, že při poškození zdraví pacienta je uvedení v předešlý stav většinou zcela nemožné. Dále je třeba dodat, že v některých případech (ztráta na výdělku při újmě na zdraví, nebo i jiné újmy způsobené na zdraví) se škoda hradí pouze v penězích, a to v určitých případech (např. bolestné, ztížení společenského uplatnění, apod.) jednorázově, anebo ve formě peněžitého důchodu (neboli renty – např. u náhrady na výživu pozůstalým).¹⁰⁶

¹⁰⁵ V době přijetí novely občanského zákoníku v roce 1991 byl tento způsob náhrady škody zdůvodňován především tím, že umožňuje poškozenému, aby si za poskytnutou peněžní náhradu obstaral bez větších obtíží shodnou věc a odstranil tak škodu ze své majtkové sféry - Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo*, ASPI, Praha 2006, str. 498

¹⁰⁶ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo*, ASPI, Praha 2006, str. 499 - 500

7.1.2. Rozsah náhrady škody a moderační právo soudu dle § 450 občanského zákoníku

Rozsahem náhrady škody je míněno, jakou výši je třeba poškozenému nahradit. Při určování rozsahu škody se dle § 443 občanského zákoníku vychází z ceny věci v době jejího poškození¹⁰⁷, přičemž je třeba, aby cena věci byla určena co nejobjektivněji, což znamená často přizvání znalce k určení výše ceny. Poškozenému se hradí skutečná škoda a to, co mu ušlo (ušlý zisk). K nutnosti stanovit přesnou výši ceny se vyjadřuje i judikatura.¹⁰⁸

Ve výjimečných případech z důvodu zvláštního zřetele hodných může soud náhradu škody přiměřeně snížit (na základě § 450 občanského zákoníku), mluvíme zde o tzv. moderačním právu soudu, kdy soud vezme v potaz, jak ke škodě došlo a k osobním a majetkovým poměrům jak škůdce, tak poškozeného. Pokud byla škoda způsobena úmyslně, nelze toto moderační právo soudem aplikovat a jde tak k tíži toho, kdo takto škodu způsobil.¹⁰⁹ Vedle této zákonné možnosti soudu je třeba ještě zmínit i právní úpravu podzákonnou (tím mám na mysli vyhlášku Ministerstva zdravotnictví vydané ve shodě s Ministerstvem sociálních věcí č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, která nahradila dřívější vyhlášku č. 32/1965 Sb.), která zachycuje postup opačný. Dle § 7 odst. 3 této vyhlášky totiž soud může ve výjimečných případech zvláštního zřetele hodných výši odškodnění (tím je zde myšleno bolestné a ztížení společenského uplatnění) přiměřeně zvýšit nad hodnoty ve vyhlášce stanovené. Právě toto ustanovení dává případným poškozeným alespoň nějaké možnosti, protože řekněme si upřímně, daná

¹⁰⁷ Nejvyšší soud ve svém usnesení z 23. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1706/2002 však uvedl, že lze výjimečně vycházet z ceny věci v jiné době, než je doba poškození a to zejména tehdy, jestliže by určení výše škody podle ceny v době poškození bylo v rozporu s dobrými mravy (definoval zde tak výjimku ze zákonné zásady).

¹⁰⁸ Viz. např. R 25/1990, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR, kde soud zdůraznil, že při stanovení výše náhrady škody způsobené na věci je třeba vycházet z nákladů – jejich ceny, které je třeba vynaložit na uvedení věci do původního stavu; je třeba zjistit a stanovit objektivně a nezávisle na okolnostech souvisejících se škodnou událostí, což znamená, že vodítkem pro stanovení výše náhrady škody je výše nákladů, které jsou nutné k tomu, aby odškodnění bylo poskytnuto jinak než uvedením věci v předešlý stav.

¹⁰⁹ Judikatura zmiňuje, že pokud měl škůdce úmysl způsobit újmu na zdraví, zároveň však z nedbalosti způsobil i těžkou újmu na zdraví, není u nedbalostní újmy na zdraví zmírnění soudem vyloučeno, naopak tomu tak je u úmyslu - Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 497

vyhláška není vůbec šťastně řešena a odškodnění přiznané poškozeným je často příliš nízké (než aby dokázalo odškodnit protrpěnou újmu a omezení, ať již z minulosti nebo do budoucna).

Výjimečnými případy je zde dle dikce Ústavního soudu především míněno: závažnost způsobené škody na zdraví, tzn., zda byly zasaženy (poškozeny) životně důležité orgány; možnost vyléčení či eliminace způsobené škody, neboli zda v důsledku poškození je poškozený omezen ve svém způsobu života a jestli je nucen k pravidelným kontrolám u lékařů, dalším operativním zákrokům či se v důsledku poškození zdraví stal alespoň do určité míry závislý na přístrojovém vybavení, a dále by se mělo přihlížet k míře zavinění (nedbalosti) operatéra, tedy nakolik došlo k odchýlení od standardního (řádného) postupu při operaci.¹¹⁰

Pro úplnost bych ještě rád dodal několik technicko-procesních poznámek. Především to, že práva na náhradu škody se nelze předem platně vzdát, takováto smlouva by byla dle občanského zákoníku (§ 574 odst. 2). Je zde ovšem možnost náhradu škody nepožadovat, nebo se jí písemnou dohodou vzdát, a to v případě, že již právo na náhradu škody vzniklo.¹¹¹

Nakonec bych ještě dodal, že obecné právo na náhradu škody (upravené v občanském zákoníku v §§ 106 a násl.) se promlčuje ve dvouleté subjektivní promlčecí lhůtě (nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za 3 roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, tak za 10 let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla). Objektivní promlčecí lhůta se ovšem neuplatňuje, pokud jde o škodu (újmu) na zdraví, zde se výlučně používá dvouletá subjektivní promlčecí lhůta, přičemž pro počátek běhu této subjektivní lhůty je dle

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 350/03, ve kterém Ústavní soud řeší, resp. rozvádí, co si představuje pod pojmy „zvláštního zřetele hodné“ v § 7 odst.3 dané vyhlášky. Dále mimo jiné uvádí, že podle názoru Ústavního soudu si lze stěžít představit lepší příklad případu "hodného mimořádného zřetele" podle § 7 odst. 3 příslušné vyhlášky, než je nevratné a trvalé poškození zdraví, v důsledku něhož došlo k označenému omezení funkčnosti jednoho z nejvýznamnějších orgánů v lidském těle jako celku (ledvin), a to - jak již bylo jednou řečeno - nesprávným, nezodpovědným a neprofesionálním postupem operatéra.

¹¹¹ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 497

judikatury rozhodné, kdy se poškozený dozví o vzniklé škodě (tedy nejen o protiprávním úkonu nebo škodní události) a kdo za ni odpovídá.¹¹²

7.2. Formy náhrady škody

Odborná literatura uvádí několik taxativně vymezených forem náhrady škody, které přicházejí v úvahu při způsobení škody (újmy) na zdraví, příp. při usmrcení fyzické osoby. Nahrazují se tedy: účelné náklady spojené s léčením, tzv. bolestné, ztížení společenského uplatnění, ztráta na výdělku (a to jak po dobu pracovní neschopnosti, tak i po jejím skončení) a při úmrtí fyzické osoby i náklady na výživu pozůstalých, jednorázové odškodné pozůstalým a i přiměřené náklady spojené s pohřbem. Všechny tyto formy nalezneme upravené a zmíněné v občanském zákoníku, konkrétně pod §§ 444 a násl.

7.2.1. Náhrada účelných nákladů spojených s léčením

Při vzniku škody na zdraví se hradí náklady účelně vynaložené na léčení (§ 449 občanského zákoníku). Soudní judikatura toto poněkud neurčitě vypadající sousloví rozvedla a konkretizovala, tzn., pod náklady spojenými s léčením si můžeme představit výdaje na protézy, náklady spojené s rehabilitací¹¹³, náklady spojené s příbráním ošetřovatele při bezmocnosti, náklady cesty nejbližších rodinných příslušníků při návštěvě poškozeného v nemocnici¹¹⁴ (tyto návštěvy příznivě ovlivňují duševní stav poškozeného), náklady vynaložené poškozeným na bezbariérové úpravy bytu či domu¹¹⁵,

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001, který dále mimo jiné uvádí skutečnost, že dovědět se o škodě znamená, že se poškozený dozví o majetkové újmě určitého druhu a rozsahu, kterou lze natolik objektivně vyčíslit v penězích, že lze právo na její náhradu důvodně uplatnit u soudu.

¹¹³ R III/1967, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR, str. 253

¹¹⁴ R 32/1963, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR, str. 101

¹¹⁵ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 484

zvýšené náklady na dietní stravování¹¹⁶- přičemž tyto náklady na dietní stravování lze jako náklady spojené s léčením přiznat jen jako náklady již prokazatelně účelně vynaložené a nikoliv formou peněžního důchodu¹¹⁷, apod.

Náklady na léčení, které musí být prokazatelně vynaložené a účelné, hradí škůdce tomu, kdo je skutečně vynaložil (§ 449 odst. 3 občanského zákoníku). Může to tedy být i osoba odlišná od poškozeného, která poté má přímo proti škůdci právo na úhradu vynaložených nákladů (tzv. regresivní nárok). V případě, že poškozený nebyl pojištěn, může mít tento regresivní nárok proti škůdci přímo zdravotnické zařízení, které léčilo poškozeného (a vynaložilo tak své prostředky na jeho léčení).¹¹⁸ Pokud ovšem poškozený pojištěn je (a bude tomu tak předpokládám ve většině případů), pak tím, kdo vynaložil prostředky na léčení poškozeného, bude právě veřejná zdravotní pojišťovna. Protože ale dle judikatury¹¹⁹ právo regresivního nároku vůči škůdci je určeno především osobám odlišným od poškozeného (odlišné osoby ve smyslu osob blízkých či příbuzenstva), pak nelze ve významu tohoto ustanovení (tím je myšlen § 449 odst. 3 občanského zákoníku) považovat zdravotní pojišťovnu za toho, kdo vynaložil náklady léčení, neboť její vztah k poškozenému je upraven zvláštním zákonem¹²⁰ a její činnost se uskutečňuje ve sféře veřejného zdravotního pojištění, tudíž její nárok vůči škůdci je založen zákonem speciálním vůči občanskému zákoníku. Ač by se mohlo zdát, že by měly být hrazeny pouze náklady léčení opravdu minimálně nezbytně nutné (co nejnižší náklady k úhradě léčebných výloh), Nejvyšší soud se ve svém rozsudku sp. zn. 21 Cdo 424/2003 vyjádřil v tom smyslu, že v souladu s dodržáním práva na svobodnou volbu lékaře (§ 9 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů) je nutné hradit i náklady jízdného a cestovného.

¹¹⁶ Např. při infekční hepatitidě, a to po dobu, po kterou potřeba tohoto stravování trvá – R 44/1978, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹¹⁷ R 26/1982, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹¹⁸ R 67/2005, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹¹⁹ R 30/2002, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹²⁰ zákon č. 550/1991 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

7.2.2. Náhrada za bolest

Při způsobení škody (újmy) na zdraví se poškozenému hradí tzv. bolestné (náhrada za bolest) a ztížení společenského uplatnění (§ 444 občanského zákoníku). Podmínky odškodnění bolestného a jeho výše stanoví vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která nahradila dřívější starou a již nevyhovující vyhlášku č. 32/1965 Sb. Za bolest se považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla. Odškodnění bolesti se určuje podle sazeb bodového hodnocení stanovených v příloze této vyhlášky a to za bolest způsobenou škodou na zdraví, jejím léčením nebo odstraňováním jejích následků. V současné době je stanovena hodnota jednoho bodu na 120kč (tzn., sčítají se body za jednotlivé úrazy – újmy, které poškozený prodělal, např. za poranění tenkého střeva je stanoveno 80 bodů, nebo za zlomeninu žebra je to 15 bodů). Výsledné bodové hodnocení se určuje v lékařském posudku. Pokud není bodové hodnocení posuzované škody uvedeno v této vyhlášce (resp. v její příloze), použije se bodové hodnocení za škodu na zdraví, se kterou lze tuto posuzovanou škodu nejbližše srovnat. Bodové hodnocení bolesti lze provést až po její stabilizaci a lékařský posudek, na základě kterého se určuje počet bodů, se vydává až v době, kdy lze zdravotní stav poškozeného považovat za ustálený.

Jak již bylo řečeno, jednotlivé újmy na zdraví jsou touto vyhláškou ohodnoceny určitým počtem bodů, přičemž buď přesně stanoveným počtem, nebo bodovým rozmezím, u kterého se přihlíží k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, průběhu léčení a ke vzniklým komplikacím v průběhu léčby. Daný bodový „účet“ podle druhů poškození nemusí být konečný, protože v případě náročného způsobu léčení lze bodové hodnocení zvýšit nejvíce o 50% (celkového bodového hodnocení), případně, vyžadovala-li škoda na zdraví dokonce mimořádně náročný způsob léčení, lze toto bodové hodnocení zvýšit až na dvojnásobek původní hodnoty.¹²¹

¹²¹ Náročný způsob léčení může být např. infekce rány, prodlužující dobu léčení a mimořádně náročný způsob léčení může představovat např. dlouhodobou plicní ventilaci, dialýzu nebo kanylaci velkých cév.

Na závěr je třeba dodat, že bodové hodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění, které vznikly přede dnem účinnosti této vyhlášky (čili před 1. 1. 2002), je třeba posuzovat (hodnotit) podle dosavadních právních předpisů, neboli podle dřívější vyhlášky č. 32/1965 Sb., v platném znění. Rozhodující dobou zde nebude doba, kdy se ustálil zdravotní stav poškozeného, popř. kdy došlo ke stabilizaci jeho celkového zdravotního stavu, ale doba vzniku jeho bolesti. Vznik bolesti, jež má být odškodněna totiž předpokládá, že konkrétní bolest dosáhla určité fáze či intenzity, kterou lze již odškodnit, tedy vznik bolesti se váže k počátku, kdy se bolest stala odškodnitelnou. V případě sporu, podle které vyhlášky se bude posuzovat bolestné, je tedy rozhodující okamžik, kdy bolesti vznikly, bez ohledu na to, že bodové hodnocení bolesti podle sazebníku lze provést až v době stabilizace bolesti (viz. výše) a že lékařský posudek se vydává, až když lze zdravotní stav poškozeného považovat za ustálený.¹²²

7.2.3. Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Ztížením společenského uplatnění se dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., v platném znění myslí následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v rodinném, sportovním, politickém a kulturním životě, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví. Odškodnění ztížení společenského uplatnění se určuje podle sazeb bodového hodnocení stanovených v dané vyhlášce (resp. v její příloze) a musí být přiměřené povaze následků a jejich předpokládanému vývoji, a to v rozsahu, v jakém jsou omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě, potažmo ve společnosti.

Bodové hodnocení ztížení společenského uplatnění se, stejně jako u bolestného, určuje podle lékařského posudku, přičemž pokud není některé

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2005, sp. zn. 25 Cdo 333/2005

bodové hodnocení následků ve vyhlášce uvedeno, je třeba použít bodové hodnocení pro následky tomu nejbližší (tj. následky, se kterými lze tyto dle rozsahu a závažnosti nejbliže srovnávat). Toto ustanovení je pro praxi velmi důležité. Zmíňme kupříkladu sterilizaci. Tato, i když není ve vyhlášce výslovně uvedena jako jeden z následků, který vede k nutnosti odškodnit jako ztížení společenského uplatnění, jde o takový následek, který nemůže zůstat neodškodněn, protože se promítá jako závažná újma v životě rodinném a společenském (a proto se v takovémto případě musí použít znění § 3 odst. 3 dané vyhlášky).¹²³

Totožně jako u bolestného, lze i u ztížení společenského uplatnění bodové hodnocení zvýšit o 50% celkové bodové částky v případě, kdy škoda na zdraví vedla ke zvlášť těžkým následkům (zvlášť těžkými následky škody na zdraví se dle vyhlášky rozumí takové následky, které podstatně omezují nebo významně mění uplatnění anebo znemožňují další uplatnění v životě, a to s ohledem na věk poškozeného i jeho předpokládané uplatnění v životě).

Lékařský posudek, kterým se určuje bodové hodnocení, se vydává zpravidla až po jednom roce poté, kdy došlo ke škodě na zdraví, přičemž pokud došlo ke zhoršení již ustáleného zdravotního stavu poškozeného, jde o další nárok na náhradu škody (ztížení společenského uplatnění) z původní škodní události. Došlo totiž tímto, v důsledku původní škodní události, k nepředvídatelným okolnostem, a proto zde vzniká další nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění, který předtím neexistoval, a nebylo jej proto možno uplatnit.¹²⁴

Jak již bylo zmíněno, výše odškodnění bolestného i ztížení společenského uplatnění se určí na základě bodového hodnocení určeného lékařským posudkem. Výše jednoho bodu je podle nynější úpravy 120kč (podle předchozí a plně nevyhovující vyhlášky č. 32/1965 to bylo pouze 30kč za bod). Není to mnoho, proto i u ztížení společenského uplatnění lze použít ustanovení § 7 odst. 3 dané vyhlášky, podle kterého lze bodové hodnocení soudem přiměřeně zvýšit, a to ve zvlášť výjimečných případech hodných

¹²³ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 8. 1973, sp. zn. 9 Co 476/73

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 1998, sp. zn. 3 Cdo 1379/96

mimořádného zřetele¹²⁵, které nelze vzhledem k nutné paušalizaci vyhláškou postihnout.¹²⁶ Takto lze bodové hodnocení pouze zvýšit (nelze toto hodnocení soudem snížit), tzn., pokud má soud pochybnosti o správnosti hodnocení ztížení společenského uplatnění v lékařském posudku, může toliko ustanovit nového znalce, nebo vyžádat posudek vědeckého ústavu.¹²⁷

I když došlo novelou dané vyhlášky ke zlepšení situace poškozených (v poměru k dosavadní právní úpravě), domnívám se, že je toto ať již bodové hodnocení, nebo částka za 1 bod, nedostatečná a nešťastně řešena. Alespoň je zde náplast v podobě výše zmíněného § 7 odst. 3, i když jsem se v osobní zkušenosti setkal s obavou soudců toto ustanovení používat (a proto by dle mého názoru bylo schůdnějším řešením vtělit přesné možnosti zvyšování bodového hodnocení přímo do právního předpisu).

7.2.4. Náhrada za ztrátu na výdělku

Další formou náhrady škody při újmě na zdraví je i náhrada za ztrátu na výdělku. Nejedná se o skutečnou škodu, ani o ušlý zisk, ale tvoří speciální upravenou kategorii škody jako majetkové újmy, která je objektivně vyjádřitelná v penězích.¹²⁸ Tato škoda se hradí peněžitým důchodem, při jehož určení se vychází z průměrného výdělku (bez ohledu, zda jde o plat nebo mzdu), který poškozený dosahoval před poškozením.

Občanský zákoník (§ 445 a násl.) rozlišuje případy (resp. situace), kdy k náhradě dochází za dobu pracovní neschopnosti, nebo již po skončení pracovní neschopnosti. V tomto duchu jsem si dovolil i podrozdělit tuto formu náhrady škody.

¹²⁵ A kdy ani zvýšení základního odškodnění na dvojnásobek dostatečně nevyjadřuje následky, které jsou do budoucna v důsledku poškození trvale omezeny nebo ztraceny – dle rozsudku Nejvyššího soudu, sp. zn. 25 Cdo 1593/2001, nebo kdy kulturní, sportovní či jiné zapojené poškozeného před úrazem bylo na vysoké úrovni nebo mimořádné – R 10/1992, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹²⁶ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 490

¹²⁷ R 55/1973, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹²⁸ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 485

7.2.4.1. Náhrada po dobu pracovní neschopnosti

Náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti poškozeného činí rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a plnou výší nemocenského. Ztrátou na výdělků se rozumí nejenom ztráta na mzdě (platu), ale i ztráta na odměně z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a ztráta na příjmu z výdělečné činnosti, konané vlastním jménem.¹²⁹ Úpravou zákonů obsahujících pracovní neschopnost a nemocenské pojištění, zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění a zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, v platném znění, je zabráněno, aby kdokoliv obdržel určené plnění (náhradu škody a nemocenské – sledující tým cíl) dvakrát.¹³⁰

Podle judikatury se nemocenské poskytuje zpravidla po dobu jednoho roku od počátku pracovní neschopnosti a jeho výše nemusí být stejná, přičemž o tom, jaká škoda vznikla, se takto poškozený zpravidla dozví až v okamžiku, kdy mu bude vyplacena poslední dávka, a kdy tedy může ztrátu na výdělků blíže specifikovat. Až od této doby posléze začíná běžet také promlčecí doba dle § 106 občanského zákoníku.¹³¹ Pro úplnost ještě dodám, že náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti náleží poškozenému i po skončení jeho pracovního poměru za předpokladu, že byl ukončen právě v důsledku poškození zdraví.¹³²

7.2.4.2. Náhrada po skončení pracovní neschopnosti

Náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě je upravena v občanském zákoníku v § 447. Tato náhrada činí rozdíl mezi průměrným výdělkem před poškozením a výdělkem po poškození s připočtením případného invalidního důchodu nebo částečného invalidního

¹²⁹ R 7/1998, Sbirka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹³⁰ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 486

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR, ze dne 29. 6. 1972, sp. zn. 1 Cz 10/72

¹³² Lze-li zároveň předpokládat, že nebýt poškození zdraví, poškozený by nadále vykonával dosavadní práci – dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 1383/2002

důchodu. Omezení výše odškodnění podle pracovněprávních předpisů (na které občanský zákoník odkazuje při pracovních úrazech a nemocech z povolání) neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně, případně může soud v případech zvláštního zřetele hodných určit vyšší částku náhrady škody, pokud byla škoda způsobena hrubou nedbalostí.

Může se stát i případ, kdy dojde po pravomocném rozsudku a přiznání náhrady za ztrátu na výdělku ke změně poměrů na straně poškozeného, ať již z důvodu, že poškozený začal pobírat plný invalidní důchod, případně starobní důchod, anebo, že se zdravotní stav poškozeného zlepšil, případně že se zvýšil jeho průměrný výdělek.¹³³ Tehdy se jedná o podstatnou změnu poměrů, ke které musí soud přihlídnout dle § 163 občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“). Jelikož je zde již daný pravomocný rozsudek, musí se soud ve výroku rozsudku vyjádřit tak, že jde o změnu původního rozhodnutí (aby nedošlo k tomu, že by existovaly dva tituly pro výkon rozhodnutí). Ve výkonu rozsudku musí tedy soud uvést, že povinnost stanovená původním rozhodnutím se mění nebo ruší.¹³⁴ Jestliže je tato změna poměrů dána tím, že výdělky poškozeného po pracovním úrazu přesahují (aniž by musel vynakládat zvýšené pracovní úsilí) pravidelně za delší období jeho průměrný výdělek před vznikem škody, nárok na náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti zaniká a náhrada za ztrátu na výdělku z tohoto titulu zaměstnanci nadále nepřísluší.¹³⁵

§ 447a občanského zákoníku v rámci této formy náhrady škody způsobené na zdraví zmiňuje i náhradu za ztrátu na důchodu. Hradí se zde rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a výší důchodu, na který by mu vznikl nárok, byla-li by do průměrného měsíčního výdělku (z něhož byl vyměřen důchod) zahrnuta i náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, kterou poškozený pobíral. Je třeba ještě dodat,

¹³³ Dle rozsudků Nejvyššího soudu – 21 Cdo 347/2002, 25 Cdo 1100/2000, R35/1996, 21 Cdo 227/2002, R55/2000, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR, apod.

¹³⁴ R33/1967, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2002, sp. zn. 21 Cdo 1995/2001

že lze poskytnout náhradu pouze za tu ztrátu, která vznikla na důchodu jako přímý důsledek snížení výdělku poškozeného následkem škody na zdraví.¹³⁶

7.2.5. Náhrada nákladů na výživu pozůstalých a jejich jednorázové odškodnění

Při usmrcení se hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu fakticky, pravidelně a soustavně poskytoval, nebo byl povinen poskytovat.¹³⁷ Při stanovení výše odškodného přitom soud vychází z průměrného výdělku zemřelého, z toho, kolik měl zemřelý i jiných zákonných vyživovacích povinností a jaké byly odůvodněné potřeby každého z oprávněných pozůstalých.¹³⁸ Náhrada nákladů na výživu všech pozůstalých však nesmí souhrnem převýšit částku, která by náležela zemřelému jako náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti.

Pro vznik nároků na náhradu nákladů na výživu pozůstalých je rozhodující stav, jaký v poměrech pozůstalých a zemřelého existoval v době jeho úmrtí, bez ohledu na to, zda je náhrada požadována od tohoto okamžiku, nebo až od doby pozdější. Vznik tohoto nároku se totiž dle judikatury váže ke dni smrti osoby výživu poskytující, a proto pozůstalí nemají právo na náhradu škody odůvodněné tím, že jim usmrcená osoba v budoucnu mohla poskytovat výživu, pomoc v zaměstnání nebo v domácnosti či osobní péči.¹³⁹

Poměrně v nedávné době (a to zákonem č.47/2004 Sb., s účinností od 1. 5. 2004) bylo do občanského zákoníku včleněno i jednorázové odškodnění pozůstalých za škodu usmrcením, podle něhož náleží manželce (příp. manželovi), každému dítěti, každému rodiči a každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem smrti částka 240.000kč. Každému rodiči při ztrátě

¹³⁶ R13/1989, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR

¹³⁷ Tato povinnost plyne z § 85, resp. § 96 zákona o rodině. Musí se přihlídnout i k tomu, v jaké míře zemřelý rodič dítěte o ně pečoval – R14/1973, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaná Nejvyšším soudem ČR resp. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 691/2003

¹³⁸ Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha 2006, str. 493

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1409/2001

dosud nenarozeného dítěte částka 85.000kč a každému sourozenci zemřelého částka 175.000kč.

Před přijetím této novely český právní řád jednorázové odškodnění pozůstalých neznal a byla to judikatura, která s touto možností přišla (původně podle §§ 11a 13 občanského zákoníku, tedy z titulu práva na ochranu osobnosti). Za prolomový se v tomto směru považuje rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 7. 2000, sp. zn. 23 C 82/99, který přiznal pozůstalým rodičům a prarodičům nárok na jednorázovou finanční náhradu při tragickém úmrtí malého dítěte, když dovedl, že respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, přičemž součástí soukromého života je též život rodinný, zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, zejména vztahy sociální a morální, rodinný život zahrnuje kromě jiného vztahy mezi nejbližšími rodinnými příslušníky (dětmi, rodiči, prarodiči) bez ohledu na skutečnost, zda spolu trvale žijí či nikoliv, a že protiprávní narušení těchto rodinných vztahů představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.¹⁴⁰

7.2.6. Náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem

Při usmrcení se taktéž hradí přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud však nejsou tyto uhrazeny pohřebním poskytnutým podle zákona o státní sociální podpoře. Tyto náklady je škůdce povinen nehradit těm, kdo je skutečně vynaložili, nemusí jít tedy nutně o pozůstalé nebo dědice. Od těchto nákladů nelze odečítat plněné poskytnuté od pojišťovny z titulu smluvního pojištění, nešlo-li přímo o pojištění pohřbu.

Přiměřenými náklady spojenými s pohřbem jsou dle judikatury míněny zejména náklady účtované pohřebním ústavem, hřbitovní poplatky, cestovní

¹⁴⁰ toto rozhodnutí bylo potvrzeno rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 1 Co 204/2000, 1 Co 205/2000, a usnesením Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01, publikováno v příloze časopisu Soudní rozhledy – www.medicinskopravo.cz, Odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, JUDr. Petr Vojtek

výlohy, náklady na zřízení pomníku nebo desky a úpravu hrobu a jedna třetina nákladů na smuteční ošacení.¹⁴¹ Mluví se zde o přiměřených nákladech, jejich přiměřenost (pokud jde o náklady na zřízení pomníku) nelze dle Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. 8. 1970 (sp. zn. 6 Co 305/1970) redukovat jen na obvyklý náklad. Otázku přiměřenosti je třeba posuzovat s ohledem na vzájemný vztah mezi zůstavitelem, objednatelům pohřbu, hlediskem piety a celkovou hodnotou zanechaného dědictví.¹⁴²

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 25 Cdo 818/2004

¹⁴² Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. 8. 1970, sp. zn. 6 Co 305/1970

8. Odpovědnost za škodu způsobenou lékařským zákrokem v jiných odvětvích práva

Ač téma práce je zaměřeno na odpovědnost občanskoprávní, dovolím si zde alespoň stručně shrnout pozice, resp. funkce odpovědnosti i v jiných odvětvích práva včetně nejpravděpodobnějších příkladů, a to v právu trestním, správním a pracovním.

8.1. *Odpovědnost v trestním právu*

Trestněprávní odpovědnost má ze všech druhů nejzávažnější důsledky. Jejím základním právním předpisem je zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění. Podle současné právní úpravy leží případná trestní odpovědnost jen a pouze na bedrech lékařů a zdravotnických pracovníků (trestní odpovědnost zdravotnického zařízení jako právnické osoby není doposud v českém trestním právu upravena).

Dá se říci, že jde i o preferovanější způsob obrany ze strany poškozených pacientů, kteří v případě, že jim byla způsobena škoda, neváhají podat trestní oznámení na dotyčného lékaře. Je-li zdravotnický pracovník uznán vinným z trestného činu (např. ublížení na zdraví z nedbalosti), je výrok trestního soudu o vině základem naprosto dostatečným důkazem pro vznik ostatních druhů odpovědnosti – jak občanskoprávní odpovědnosti za škodu, tak i odpovědnosti za případné porušení pracovní kázně podle zákoníku práce. Není-li poté přiznána náhrada škody poškozenému přímo v adhezním řízení, je tento výrok o vině podkladem i pro civilní řízení, které už bude řešit pouze výši náhrady škody.¹⁴³ Nejčastěji se ve zdravotnické oblasti můžeme setkat s trestnými činy jako vražda, ublížení na zdraví, neposkytnutí pomoci, účast na sebevraždě, padělání a vystavování nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů, neoprávněné nakládání s osobními údaji, apod.¹⁴⁴

¹⁴³ Stollínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str. 35

¹⁴⁴ Prudil L., Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví, IDV PZ, Brno, 2002, str. 60-65

8.2. Odpovědnost ve správním právu

Odpovědností v oblasti správní mám na mysli zejména odpovědnost fyzických osob (tedy lékařů a zdravotnických pracovníků), ale i osob právnických (zejména zdravotnických zařízení) za porušení právních předpisů v oblasti správního práva, v tomto případě především odpovědnost fyzických osob za přestupky a také odpovědnost jak fyzických, tak i právnických osob za správní delikty.

Základem odpovědnosti za spáchaný přestupek je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění. Odpovědnost za přestupek se ve zdravotnictví vyskytuje poměrně pomálu (a nezachycuje to tolik specifik zdravotnického povolání jako občanskoprávní, resp. trestněprávní odpovědnost) a řady přestupků se může zdravotnický pracovník dopustit stejně, jako každý jiný občan nebo pracovník. Mezi různými přestupky ve zdravotnické oblasti můžeme namátkou zmínit padělání nebo úmyslná změna lékařské zprávy, zdravotního průkazu nebo lékařské dokumentace, porušení povinnosti zacházení s jedy a omamnými látkami, padělání lékařského předpisu nebo změna jeho obsahu, atp.

Vedle přestupků zde figuruje i o odpovědnost za tzv. jiné správní delikty (zde již vystupuje odpovědnost i právnických osob – zdravotnických zařízení). Můžeme zde uvést odpovědnost za porušení povinností stanovených předpisy o sociálním zabezpečení (se sankcí ve formě pokuty až 100.000kč), odpovědnost za porušení právních předpisů o vytváření a ochraně zdravých životních podmínek (s pokutou až do výše 500.000kč) a v neposlední řadě i odpovědnost podle zákona o nestátních zdravotnických zařízeních (v tomto případě jde o porušení zákonných povinností např. poskytovat zdravotní péči jen druhu a rozsahu dle rozhodnutí o registraci, vést provozní a zdravotnickou dokumentaci, vést účetnictví podle zvláštních předpisů, apod.).¹⁴⁵

¹⁴⁵ Stolínová J., Mach J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998, str. 124 - 132

8.3. Odpovědnost v pracovním právu

Pracovněprávní odpovědnost (kde základním právním předpisem bude bezesporu zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění) ve svých důsledcích víceméně doplňuje odpovědnost občanskoprávní. Mýšlena tím je situace, že v případě způsobení újmy na zdraví pacienta, za které v občanskoprávní rovině odpovídá zdravotnické zařízení jako poskytovatel zdravotní péče, má poté dotčené zdravotnické zařízení tzv. regresivní nárok vůči lékaři, který danou újmu na zdraví způsobil (ve vztahu zaměstnavatel vůči zaměstnanci). Zaměstnanec totiž odpovídá podle pracovněprávních předpisů zaměstnavateli za škodu, kterou mu způsobil zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním. Existuje zde také poměrné snížení odpovědnosti zaměstnance, byla-li škoda částečně způsobena i zaměstnavatelem.

Pokud jde o odpovědnost zaměstnance za škodu (vedle ostatních druhů odpovědnosti vyplývajících z předpisů pracovního práva, které zde nezmiňuji), kterou způsobil zaměstnavateli, je povinen nahradit škodu skutečnou, a to v penězích, neodškodní-li tuto uvedením v předešlý stav. Protože jde o zaměstnance, který má vůči zaměstnavateli horší postavení, tak ve smyslu ochrany předpisy pracovního práva výše náhrady škody způsobené takto z nedbalosti nesmí přesáhnout čtyřapůlnásobek průměrného zaměstnancova výdělku.¹⁴⁶

Pro úplnost ještě dodám, že pracovní předpisy zakotvují vedle odpovědnosti zaměstnance také odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci, která mu vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním porušením právních povinností nebo úmyslným jednáním proti pravidlům slušnosti a občanského soužití.

¹⁴⁶ Prudil L., Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví, IDV PZ, Brno, 2002, str. 32 - 41

9. Závěr

V předcházejících osmi kapitolách této práce jsem se pokusil nastínit, nebo alespoň upozornit na problematiku občanskoprávní odpovědnosti ve zdravotnictví, především pokud jde o odpovědnost lékaře, resp. zdravotnického zařízení za škodu na zdraví pacienta, způsobenou nejenom lékařským zákrokem, ale i jinými okolnostmi. Současně jsem uvedl i zákonné možnosti náhrady škody na zdraví způsobené, kde platná právní úprava (mám zde na mysli především náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění dle vyhlášky č. 440/2001 Sb.) příliš poškozeným nenahrává, ač zajisté došlo ke zlepšení oproti dřívější úpravě – zvýšení hodnoty 1 bodu z 30 na 120kč. Přesto se domnívám, že jde v této oblasti o řešení dosti nešťastné, jak i sám naznačil předseda soudcovské unie.

Vztah lékaře a pacienta by měl být vztahem plnohodnotných partnerů a ne vztahem, kde je lékař nadřazen a smí vše a pacient musí poté cokoli strpět. Ač se to leckomu nemusí líbit, přece jenom je tento vztah založen na poskytnutí služby, kdy zdravotnické zařízení ústy svého zaměstnance službu nabízí či vykonává a na straně druhé je pacient, který ji přijímá. Tento problém je bohužel založen na chybách obou stran, kdy se ani pacienti doposud dostatečně nestarají o své vlastní zdraví, natož o pohyb peněz zaplacených jimi na veřejné zdravotní pojištění. Snad dobrým krokem bude chystaná rozsáhlá reforma ministra zdravotnictví, která by nám již mohla dát zapomenout na teze typu nedůležitosti a bezplatnosti zdravotnictví, které nadále přetrvávají v podvědomí většiny občanů.

Problematika zdravotnického práva a v něm vyskytujících se vztahů, nejenom odpovědnostních, je doposud ne až tak probádanou oblastí soukromého práva a dle mého mínění i poměrně rozvíjející se oblastí. Odvětví zdravotního práva je ale natolik složité, že je třeba, aby se jím zabývali právníci současně s lékaři a jinými odborníky se zkušenostmi nejenom z managementu, ale i z ostatních oborů, které se této problematice dotýkají. Snad jim bude tato práce, stejně jako každému, kdo se o toto téma zajímá, alespoň v určitých ohledech prospěšná.

10. Seznam literatury:

Knižní publikace:

- Haškovcová, H., Práva pacientů: komentované vydání, Nakladatelství Aleny Kutilové, Havířov, 1996
- Mach J., Zdravotnictví a právo, 2. Doplněné a přepracované vydání, LexisNexis, Praha, 2005
- Mach, J., Rath, D., Právní sebeobrana lékaře, Presstempus, Břeclav, 2006
- Stolínová, J., Mach, J., Právní odpovědnost v medicíně, Galén, Praha, 1998
- Stolínová J., Občan, lékař a právo, Avicium, Praha, 1990
- Štěpán, J., Právo a moderní lékařství, Avicenum, Praha, 1989
- Zeman, Z., Doležal, A. Právní odpovědnost a právní vztahy v porodnictví, Galén, Praha, 2000
- Štefan J., Mach J., Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi, Grada, Praha, 2005
- Prudil, L., Základy právní odpovědnosti ve zdravotnictví, Brno:Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 1999
- Císařová D., Trestní právo a zdravotnictví, Orac, Praha, 2004
- Mach J., Medicína a právo, C. H. Beck, Praha, 2006
- Vondráček L., Bouška I., Odpovědnost při poskytování ošetrovatelské péče, Galén, Praha, 2006
- Vondráček L., Dvořáková V., Pochybení a sankce při poskytování lékařské péče, Grada, Praha, 2007
- Vondráček L., Základy zdravotnického práva, Karolinum, Praha, 2004
- Vojtek P., Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, ASPI, a.s., Praha, 2006
- J. Kincl, V. Urfus, M. Skřejpek: Římské právo, C.H.Beck, Praha, 1995
- Knappová M.: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., Praha, 2003
- Brejcha A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, ASPI, Praha, 2003
- Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, C.H.Beck, Praha 2008
- Holub M., Fiala J., Bičovský J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde, Praha, 2006
- Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, díl třetí: závazkové právo, ASPI, Praha, 2006
- Knappová M., Švestka J., Dvořák J. a kol.: Občanské právo hmotné 1, díl první: obecná část, ASPI, Praha, 2006

- Fiala J. a kol., Občanské právo, ASPI, Praha, 2006
- Švestka J, Jehlička O., Občanský zákoník, Komentář, C. H. Beck, Praha, 1994

Právní předpisy:

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 160/1992, o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška č. 434/1992 Sb., o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů;
- vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů;
- vyhláška č. 424/2004 Sb., kterou se stanoví činnosti zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků, ve znění pozdějších předpisů;
- sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte;

- sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o podpisu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5 a 8;
- sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb.m.s., o přijetí Evropské sociální charty
- sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Elektronické zdroje:

- www.wikipedia.org
- www.ipravnik.cz
- www.medicinskepravo.cz
- medico.juristic.cz
- www.osn.cz
- portal.gov.cz